

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
ÚSTAV PEDAGOGIKY A SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

Diplomová práce

Petr Lizna

Volný čas dětí předškolního věku – raná zájmová diferenciac
a její vnímání dětmi i rodiči v regionu Boskovicko

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a uvedl jsem veškeré zdroje a prameny, které jsem použil.

V Olomouci dne

.....

Petr Lizna

Motto: „*Jedině děti vědí, co hledají*“

– Saint Antoine De Exupéry

Poděkování

Mé poděkování patří PhDr. Mgr. Petře Potměšilové, Ph.D., za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování této diplomové práce věnovala. Taktéž děkuji všem, kdo mi při zpracování práce byli oporou.

OBSAH

Obsah	4
Anotace	5
Úvod	6
1 Specifika dítěte předškolního věku	8
1.1 Dovednosti a schopnosti	9
1.2 Kognitivní vývoj	11
1.3 Emoce a socializace	13
2 Základní aspekty volného času	16
2.1 Volný čas s přihlédnutím na dítě předškolního věku	16
2.1.1 Funkce, limity, problémy volného času	19
2.1.2 Prostředí a zhodnocování volného času	22
2.1.3 Hlediska volného času.....	25
2.1.4 Potřeby volného času	26
2.2 Pedagogické ovlivňování volného času	27
3 Volný čas předškoláků v regionu Boskovicko	31
3.1 Junák	31
3.2 Domy dětí a mládeže.....	34
3.3 Mateřská centra	36
4 Výzkum	39
4.1 Stanovení výzkumných cílů	39
4.1.1 Výzkumné otázky.....	40
4.1.2 Formulace hypotéz	41
4.1.3 Výzkumný vzorek	41
4.2 Metodika	44
4.2.1 Dotazník	44
4.2.2 Doplnková metoda – kresba dětí.....	46
4.2.3 Metodologie průzkumu a vyhodnocení dat.....	46
4.2.4 Časová organizace a realizace průběhu šetření.....	46
5 Výsledky šetření	48
5.1 Analýza získaných dat.....	48
5.2 Verifikace hypotéz	57
5.2.1 Verifikace hypotézy č. 1	57
5.2.2 Verifikace hypotézy č. 2	58
5.2.3 Verifikace hypotézy č. 3	59
5.2.4 Verifikace hypotézy č. 4	59
5.2.5 Verifikace hypotézy č. 5	60
5.2.6 Verifikace hypotézy č. 6	61
5.2.7 Verifikace hypotézy č. 7	62
5.3 Shrnutí výsledků	63
Závěr	65
Slovník použitých pojmů a zkratk	67
Bibliografie	68
Přílohy	73

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Petr Lizna
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. Mgr. Petra Potměšilová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2014

Název práce:	Volný čas dětí předškolního věku – raná zájmová diferenciacie a její vnímání dětmi i rodiči v regionu Boskovicko
Název v angličtině:	Leisure time of pre-school children. Early interests differentiation and its perception by children and parents in Boskovice region
Anotace práce:	Práce se zabývá problematikou rané zájmové diferenciacie dětí předškolního věku. Teoretická část nejprve představuje dítě předškolního věku z pohledu vývojové psychologie; přibližuje problematiku volného času, v níž dává do kontextu současné poznatky o volném čase dětí předškolního věku; mapuje současné možnosti využití organizovaného volného času dětí předškolního věku v regionu Boskovicko. Empirická část se zabývá výzkumem zaměřeným na vnímání volného času dětí předškolního věku z pohledu rodiče i (díky doplňkové metodě) z pohledu samotného dítěte. Součástí práce jsou grafy, tabulky a kresby dětí.
Klíčová slova:	předškolní věk, dítě předškolního věku, volný čas, zájmová činnost
Anotace v angličtině:	This thesis deals with the pre-school children early interest differentiation. First, the theoretical part presents a pre-school child as seen by developmental psychology and elaborates on the issue of spare time which is presented in the context of contemporary knowledge of pre-school children's spare time. It also analyses currently present spare time opportunities for these children in Boskovice region. Empirical part of the thesis, subsequently, deals with the research on perception of pre-school spare time both from the parental perspective and (thanks to the complementary method) perspective of the children themselves. Thesis includes diagrams and charts as well as children's paintings.
Klíčová slova v angličtině:	pre-school age, pre-school child, spare time, leisure activity
Přílohy vázané v práci:	5 příloh
Rozsah práce:	73 stran
Jazyk práce:	Český

ÚVOD

Volný čas je stále aktuálnějším tématem. Současným trendem je rozšiřování organizovaných volnočasových aktivit¹ skrze všechny věkové kategorie, a tak organizované volnočasové aktivity pronikají i k dětem předškolního věku. Dítě, které svůj čas tráví převážně spontánními činnostmi, najednou vstupuje do světa zcela neznámého, často zaměřeného na rozvoj pouze jedné schopnosti nebo souboru schopností stylizovaných určitým směrem.

I když jsme si plně vědomi, že námi vybrané téma je vzhledem ke své teprve se formující terminologii i stálému rozvoji těžce uchopitelné a v současné době je k dispozici pouze minimum primární literatury, přesto si myslíme, že volný čas dětí (resp. zájmové činnosti) předškolního věku je téma velmi podnětné a nemá zůstat v pozadí vědeckého zájmu. Tato práce má sloužit nejen k námi definovaným cílům; primárně by měla být impulsem pro otevření poněkud opomíjené otázky volného času dětí předškolního věku.

Diplomová práce se skládá ze dvou částí, z teoretické a empirické. Hlavním cílem teoretické části práce je nabídnout možná východiska pro pedagogiku volného času v předškolním věku, vyjít ze současných poznatků o volném čase, volnočasové pedagogice a přiblížit ji tomuto období života člověka. Práce se zaměřuje i na analýzu organizací (v rámci regionu Boskovicko) poskytujících zájmové činnosti pro děti předškolního věku a zmapování možností využití volného času pro děti předškolního věku.

Teoretická část práce je rozdělena na tři kapitoly. V kapitole první se budeme zabývat definicí dítěte předškolního věku z hlediska vývojové psychologie. Především bychom chtěli vyzvednout typické rysy tohoto věku, které v následující druhé kapitole dáme do souvislostí s volným časem. Druhá kapitola bude zaměřena na volný čas, jeho vymezení, jeho funkce a limity, jeho zhodnocování, prostředí volného času či jeho hlediska a potřeby. Navážeme také na nutnost pedagogického

¹ Pokud dále v práci hovoříme o volnočasových činnostech, vnímáme tento pojem jako synonymní k pojmu volnočasové aktivity. V případě pojmu „organizované volnočasové aktivity“ můžeme za synonymní označit „zájmové aktivity“ (činnosti), protože naprostá většina zájmových aktivit je nějakým způsobem organizovaná.

ovlivňování. Obecný úvod do pedagogiky volného času provedeme s přihlédnutím ke všem věkovým kategoriím, avšak s důrazem na děti a mládež a shrnutí poznatků ve spojitosti s dětmi předškolního věku. Třetí kapitola bude mapovat současný stav zájmových aktivit nabízených dětem předškolního věku v regionu Boskovicko. Zejména se zaměříme na Junák; Domy dětí a mládeže; Mateřská centra. Předvedeme jejich náplň činnosti a nabízenou škálu aktivit. Zde bychom chtěli zdůraznit rozdíly ve volném čase dětí předškolního věku a přiblížit aktuální trend **rané zájmové diferenciaci**.

V empirické části si představíme výzkum provedený na rodičích dětí předškolního věku v daném regionu. Zde se budeme zabývat pohledem rodičů na volný čas jejich dětí. Výzkum bude mít i svoji doplňkovou část, zaměřenou na vnímání volného času dětmi samotnými. Hlavním cílem empirické části je zjištění, zda (dřívější) zájmová orientace rodiče přechází na dítě; konkrétněji pak jestli přechází zájmová orientace ve čtyřech nejpreferovanějších aktivitách; zda starší děti předškolního věku navštěvují více zájmových činností než děti mladší; zda rodičům připadá zajímavá nabídka domluvy času zájmové aktivity pro jejich dítě a jak je tento zájem/nezájem provázán s nejvyšším dokončeným vzděláním rodiče. Výzkum bude obsahovat také několik dílčích otázek.

Téma pro naši práci jsme zvolili převážně proto, že již několik let sledujeme zvyšující se zájem rodičů o organizované volnočasové aktivity dětí předškolního věku. Motivací pro napsání této práce byl fakt, že oddíl, v němž jsme dlouhodobě působili, založil v r. 2012 družinu pro předškolní děti, došlo k okamžitému naplnění její kapacity a v následujícím roce počet ještě narostl. Lidé v organizacích věnujících se zájmovým činnostem již dávno pochopili, že je pro ně daleko přijatelnější zaujmout dítě v jeho útlém věku a tím získávat početnější členskou základnu. Naproti tomu hrozí, že ve starším školním věku již nebudou mít dětem co nabídnout. Zájmové činnosti do svých programů zařadily i mnohé mateřské školy. Svoji práci však směřujeme právě k zájmovým aktivitám dětí předškolního věku mimo mateřské školy, protože máme za to, že zájmová činnost by měla probíhat převážně mimo tato zařízení.

1 SPECIFIKA DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Předškolní období lze vnímat v širokém slova smyslu jako období od narození do nástupu do školy. Protože však toto široké pojetí přechází veškeré velmi významné rozdíly mezi dítětem v prvních třech letech života a dítětem mezi třetím a šestým rokem, je nutné vnímat předškolní období v pojetí úzkém, které definuje předškolní věk pouze mezi **3. a 6. rokem**. Přejít do další vývojové fáze (mladší školní věk) bývá především určován zahájením povinné školní docházky, a proto je vrchní věková hranice pouze orientační.²

J. Průcha se při vymezení předškolního věku snaží dojít kompromisu a rozděluje předškolní věk na mladší (raný) předškolní věk (0–3 roky) a starší předškolní věk (3–6 let). Připomíná, že v rámci institucí pro starší předškolní věk bývá používáno ještě členění na mladší děti, předškoláky (dětí v posledním roce před nástupem na povinnou školní docházku) a děti s odkladem školní docházky.³

V rámci naší práce se přikláníme k vymezení předškolního věku dle M. Vágnerové, která uvádí, že předškolní věk trvá od 3 do 6–7 let.⁴

Předškolní věk je doba, kdy dítě navštěvuje (případně může navštěvovat) mateřskou školu. Toto období se vyznačuje především **rozvojem vztahů ke společnosti**. Dítě již nemá vztahy pouze v rodině, avšak navazuje kontakt i se svými vrstevníky. Individuální hra se mění na kolektivní. Mění se typická konstituce postavy dítěte, která umožňuje zlepšení v motorických dovednostech.⁵ Velkou roli v této etapě života člověka hraje představitost. Pomocí své představitosti vnímá dítě okolní svět a prezentuje svět svůj. Typická je u tohoto období tendence „něco zvládnout“, něco dokázat a tím utvrdit své postavení.⁶

² Srov. LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. s. 84.

³ Srov. PRŮCHA, Jan a KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Předškolní pedagogika*. Praha: Portál, 2013. s. 48–49.

⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005. s. 173.

⁵ Srov. ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka et al. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. s. 68.

⁶ Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005. s. 173–174.

Rozvoj dítěte v tomto období lze pozorovat v několika rovinách, zejména v rovině **dovedností a schopností**, v rovině **kognitivního vývoje** či v rámci **emocí a socializace**.

1.1 DOVEDNOSTI A SCHOPNOSTI

Rozvoj **dovedností** dítěte předškolního věku podmiňuje především rozvoj motorický. V tomto věku se totiž zlepšuje pohybová koordinace nejen při pohybu, ale i v rámci jemné motoriky. Zde je nutné upozornit, že existují výrazné rozdíly mezi dítětem ve třech letech života a pětiletým dítětem. Tyto rozdíly lze představit například na jedné z typických činností dětí tohoto věku, kresbě. „...*tříleté dítě obyčejně něco načmárá a dodatečně pojmenuje, i když výtvar se znázorňovanému předmětu vůbec nepodobá. Čtyřleté dítě již podá realističtější obraz, zatím jen v nejhrubších obrysech (...)* Kresba pětiletého dítěte však odpovídá již předem stanovené představě, je již mnohem detailnější...“⁷

O dětské kresbě však budeme pojednávat podrobněji níže.

Z motorického zlepšení vychází větší osobní samostatnost, protože dítě nepotřebuje při svých činnostech mít takový dohled jako dříve (ve věku batolecím). Zdokonalují se také řečové schopnosti dítěte, které podporují získávání více poznatků o samotném dítěti a dění kolem. Tříleté dítě již obvykle dokáže říci celé svoje jméno a začíná **regulovat svoje chování pomocí řeči opakování** (vyjadřováním svých záměrů), dítě pětileté umí pojmenovat základní barvy, tvary, jevy (...) a regulace chování pomocí řeči přechází na vnitřní (bez hlasitého vyjadřování záměrů). U pětiletého dítěte se rozšiřuje i chápání abstraktních pojmů času, prostoru. Dítě postupně vyrůstá z rámce rodiny a zaměřuje se na společenství, kde nachází nové vztahy.⁸

„...*dítě se i v předškolním věku musí učit a naučit spoustu dovedností pro běžný život, jen namátkou: jak navazovat kontakty s různými lidmi a jak s nimi spolupracovat, jak dávat, přijímat nebo odmítat dárky, jak vyjadřovat kladné i záporné city (...)* Dítě se učí vítězit i prohrávat, překonávat překážky, zklamání,

⁷ LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. s. 88.

⁸ Srov. tamtéž, s. 85–86.

prohry. Už v předškolním věku získá nesmírné množství poznatků o přírodě, o světě kolem nás, o vztazích mez lidmi.“⁹

Hra je jednou ze specifických činností dítěte předškolního věku a přispívá k jeho **všestrannému rozvoji**. Dítě se zaměřuje především na spontánní hry. Determinující je tedy situace a okolnosti hry, jejíž součástí je i emocionální stav dítěte a jeho momentální potřeby. Usměrnování dětské hry¹⁰ je nutné a žádoucí, avšak ne nátlakem, ale stimulací a utvářením situací. Výsledkem hry je prožitek a produkt, který má význam sociální jen v kontextu dané sociální situace – vytváří interakci budoucí učební a pracovní. Mladší děti, pohybově nadané, vkládají do činností daleko větší pohybovou aktivitu. Nejsou schopni udržet pozornost, a tak střídají jednotlivé předměty a jejich úlohy. Musíme mít na paměti, že když si hraje více dětí pohromadě, každé sleduje svůj vlastní cíl, který není v souladu s cílem ostatních. Starší děti předškolního věku volí hry sedavé a vydrží u nich poněkud delší dobu. (V takových hrách mezi předškoláky již nalezneme rysy jejich osobností a odhalíme tak organizátory, vůdce skupin aj.). Je však zapotřebí, aby si dítě umělo hrát i samostatně.¹¹

Další typickou činností dítěte v tomto věku je již výše zmíněná **kresba**. Dětská kresba svou symbolikou představuje realitu tak, jak ji dítě vnímá. Postupy kresby se vyvíjejí. M. Vágnerová uvádí tento vývoj:¹²

- /fáze presymbolická, senzomotorická/ Mladší předškolní věk. Čmárání. Čmárání je pro děti zajímavé, vzniklým dílem se však dále nezabývají.
- /fáze přechodu/ Postupné zjišťování, že malování může být prostředkem k zobrazení reality.
- /fáze symbolického vyjádření/ Uskutečnění úmyslu, který si před kreslením vytyčí. Teprve v této fázi můžeme jeho kresbu brát jako

⁹ MERTIN, Václav. *Výchovné maličkosti*. Praha: Portál, 2011. s. 55–56.

¹⁰ Tuto problematiku přibližuje podkapitola 2.2 Pedagogické ovlivňování volného času.

¹¹ Srov. LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. s. 97–100.

¹² Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005. s. 185–187.

symbol zobrazení skutečnosti. Dítě kreslí převážně to, co se mu zdá důležité, není tedy hlavní, jak výsledná práce vypadá.

1.2 KOGNITIVNÍ VÝVOJ

Rozumový vývoj se kolem čtvrtého roku dítěte přeměňuje z úrovně symbolického myšlení na úroveň intuitivního (názorného) myšlení. V usuzování dítě dává důraz na vnímané nebo představované a nerespektuje zákony logiky. Znaky myšlení předškolního dítěte se dají představit několika body:¹³

- /Centrace/ Při hodnocení situace vybírá jeden nápadný znak a z něho vychází, čímž přehlídne jiná (pro něj zdánlivá) podstatná fakta a situaci nevyhodnotí správně. Dítě nehodnotí celek jako soubor detailů.
- /Egocentrismus/ Chybějící představa o možné rozdílnosti názorů (nemožnost objektivního hodnocení). Zohlednění především vlastních názorů, postojů a tvrzení. Toto vlastní tvrzení je podle dítěte jediné správné.
- /Fenomenismus/ Hodnocení světa podle jeho zrakového vnímání. Pro dítě je podstatné, co vidí (to, co se před ním odehrává); nevnímá skryté myšlenky, druhé významy apod.
- /Prezentivismus/ Představa subjektivní jistoty dané zrakovým vnímáním aktuální podoby světa (spojené s fenomenismem) vytvářející vazbu dítěte na současnost.

Myšlení dítěte předškolního věku je „...*egocentrické, trompomorfické (všechno polidšťuje), magické (dovoluje měnit fakta podle vlastního přání) a artificialistické (všechno se ‚dělá‘)*.“¹⁴ Jednotlivé způsoby zpracování získaných informací si můžeme představit následovně:¹⁵

- /Magičnost/ Zkreslování dění a informací přijímaných z něj pomocí vlastní fantazie.

¹³ Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005. s. 174–175.

¹⁴ LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. s. 92.

¹⁵ Tamtéž, s. 175.

- /Tropomorfismus/ Přiřítání vlastností živých bytostí neživým objektům (např. slunce „jde“ po obloze, voda „utíká“ v potoce, strom „mává“ větvemi).
- /Arteficialismus/ Přiřítání přírodních jevů bytostnému činiteli. „Někdo to udělal.“
- /Absolutismus/ Přesvědčení o konečné jednoznačnosti výkladu jevů a názorů vycházející z dětské potřeby jistoty. Nepochopení rozlišnosti názorů dospělých.

Veškeré myšlení je vázáno na činnosti dítěte. I když dítě již umí rozčleňovat zrakové vjemy, stále se na ně při vyhodnocování situace zaměřuje a jsou pro něj prioritní (a to i v případě, že poznatek o tomto vjemu má). Dítě předškolního věku nemá potřebu přijímat informace komplikující jejich vnímání světa, vymykající se výše popsaným znakům. Aktuální podoba vjemu je natolik důležitá, že při jeho (byť i částečné) změně to dítě chápe jako pozbytí jistoty a nevratnost její podoby. Dítě nechápe vztahy mezi těmito změnami podoby, nechápe rozdíl mezi změnami formy a podstaty. Nebere v potaz, že něco může být navraceno do původního stavu (něco doroste, sundá se maska apod.). Ve starším předškolním věku (kolem 5. roku života) již dítě tyto vztahy chápe. V předškolním věku děti ještě mnoha jevům nerozumí. Nedokáží plánovat a jen těžce dodržují postup řešení problému. Reakce je většinou impulzivní a bez hlubší rozumové úvahy a je zde určitá tendence se spoléhat na druhé.¹⁶

Taktéž se rozvíjí pojmové myšlení. Dítě zpočátku nechápe jednotlivé vztahy mezi pojmy, kolem 4.–6. roku již dítě začíná zvládat rodové pojmy a zařazení věcí do některých z obecných skupin. Tato poznávací tendence má vliv na velký rozvoj řeči. I. Pléková uvádí, že „...v předškolním věku si osvojí 2000 až 2500 nových výrazů, jeho celkový fond obsahuje v šesti letech 3000 až 4000 slov, což je ve srovnání s tříletým dítětem velký pokrok.“¹⁷

Rozvoj poznávacích procesů značně ovlivňuje sebepojetí. Dítě vnímá svoji jedinečnost a odlišnost od ostatních. Poznává samo sebe v zrcadle (uvědomuje si svůj

¹⁶ Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005. s. 174–183.

¹⁷ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka et al. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. s. 70.

vzhled) a orientuje se na svém těle. Sebepojetí dítěte se rozvíjí nejen tím, že dítě tělo vlastní, ale také tím, že je může ovládat. Svoji identitu si pak utváří dítě ze všeho, co je obklopuje, a má k tomu pouto. Jedná se především o prostředí, v němž žije; lidi, k nimž má dítě nějaký vztah; věci, které jsou jeho vlastnictvím.¹⁸

1.3 EMOCE A SOCIALIZACE

Nastává vývoj bohatě diferencovaných emočních vztahů k lidem v bližším i vzdálenějším společenském okolí. Dítě předškolního věku přechází od samostatné hry ke společné hře v kolektivu. Rozvíjí city k rodičům a vrstevníkům. Vyvíjí se u něj sociální kontroly a hodnotové orientace. Dochází k postupnému uvolňování strachu z neznámého prostředí, z cizích lidí. Dítě projevuje svoji radost z poznávání, z nových aktivit a získaných zkušeností. Vnímá estetiku, zdokonaluje se při výtvarných činnostech, poslechu hudby, pohádek... a v návaznosti na tyto estetické city dítě poznává, co je dobré a co je špatné, správné a nesprávné, co smí a nesmí. Dětské city jsou uspokojovány pochvalou, opačně mohou při pokárání děti zažít pocit viny. Hlavní činností ovlivňující proces socializace je hra. „*Dítě si hraje, i když je unavené nebo nemocné.*“¹⁹ Dle hry zjistíme úroveň dítěte, hra nám umožňuje pozorovat vývojové odlišnosti a zvláštnosti. V tomto věku je dítě zaujato pro hry s pravidly i hry volné. Mezi volné hry patří hry „na něco“, což je vlastně reprodukce skutečnosti. Dítě postupem věku již není tolik závislé na hračce, zvyšuje se však náročnost na reálnou podobu a opravdovost hračky. V průběhu předškolního věku se také začíná objevovat rozdíl herních náplní mezi děvčaty a chlapci. Koncem předškolního věku je schopno dítě odlišit hru od pracovní činnosti.²⁰

*„Rodiče jsou pro předškolní dítě emocionálně významnou autoritou. Představují ideál, jemuž se chce ve všech směrech podobat a s nímž se identifikuje. V rámci identifikace dítě zcela nekriticky akceptuje veškeré postoje, hodnoty a projevy rodičů, v hotové podobě, bez další diferenciaci.“*²¹

¹⁸ Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. s. 115–117.

¹⁹ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka et al. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. s. 72.

²⁰ Srov. LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. s. 89–96.

²¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. s. 125.

Vztahy vrstevnické jsou od vztahů s dospělými rozdílné. Dítě je v tomto případě postaveno na roveň svému partnerovi, vztah poskytuje méně jistoty, tolerance a ochrany. V případě volby kamaráda dítě preferuje sobě podobného „dvojníka“. Kamarád je pro dítě „*ten, kdo se mnou dělá různé věci, se kterým si můžu hrát.*“²² Přitom do značné míry výběr kamaráda ovlivňuje několik faktorů, a to zejména: **pohlaví, zevnějšek dítěte (vzhled), vlastnictví zajímavého předmětu, chování.** Přestože jsou kamarádské vazby v předškolním věku povrchní a proměnlivé, již lze nalézt rozdíly mezi chováním dětí v kamarádsém vztahu a dětí, které kamarády nejsou. Ve vrstevnické skupině již v tomto věku dochází k rozdělení sociálních rolí, dítě zaujímá svoje postavení a získává určitý status. Dítě získává též další role, které se postupně učí ovládat.²³

Sourozence si dítě narozdíl od kamaráda nevybírám. Sourozenci jsou si do jisté míry spojenci i soupeři (zájem o rodičovskou pozornost), a pokud je mezi nimi větší věkový rozdíl, starší dítě přebírá pro dítě mladší roli modelu. Interakce mezi sourozenci je nezastupitelnou zkušeností.²⁴

V komunikaci lze postřehnout typické rysy egocentrismu. Komunikační proces dítěte může mít nedostatky (patlavost, špatná motorika mluvidel) a chybí zde některé dílčí dovednosti (např. pozornost). Při komunikaci s dospělými se snaží vyhnout nežádoucím výrazům, ve vztahu k vrstevníkům se však vyjadřují přímo. Zde také „...*přechází konverzace mnohdy v monolog. Dítě je zaujaté svojí činností a předpokládá u posluchače totožný postoj, popřípadě na něj zcela zapomene.*“²⁵ V komunikaci s dětmi mladšími se dítě předškolního věku dokáže částečně přizpůsobit a věnovat taktéž pozornost podrobnému vysvětlení i jejich potřebám.²⁶

Předškolní dítě si již plně uvědomuje rozdíly mezi pohlavími. Dochází k diferenciaci činností zaměřených pouze na dívky či chlapce. Rozdíl zde není dán pouze biologickým vymezením muž/žena, nýbrž i společenským vymezením

²² VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. s. 129.

²³ Srov. tamtéž, s. 127–130.

²⁴ Srov. tamtéž, s. 128.

²⁵ Tamtéž, s. 131.

²⁶ Srov. tamtéž, s. 131–132.

stereotypů pro obě pohlaví. Toto společenské vymezení **sociálních rolí** dítě vnímá a podřizuje se mu.²⁷

²⁷ Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. s. 117–119.

2 ZÁKLADNÍ ASPEKTY VOLNÉHO ČASU

Pojem „čas“ je ve vědecké terminologii těžko definovatelný, jelikož může nabývat mnoha významů. Vše kolem nás se „pohybuje“ v čase, ten souvisí s prostorem. Čas je tedy jednou ze základních dimenzí světa. Čas můžeme měřit a zároveň pro nás může být pojmem relativním.²⁸

Pojetí času a jeho vnímání je tedy základní proměnnou při vstupu do problematiky volného času. V této kapitole si přiblížíme pojem volný čas a nutnost jeho pedagogického ovlivňování. Poznatky o volném čase dětí předškolního věku dáváme do kontextu s obecným vymezením.

2.1 VOLNÝ ČAS S PŘIHLÉDNUTÍM NA DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Volný čas je stálou součástí lidského života i lidských dějin odnepaměti. Jeho pojetí se však v průběhu času měnilo. Prolínání volného času antickou, středověkem, renesancí i dobou moderní předurčilo jeho vztah k člověku převážně jako místa pro vzdělávání.²⁹ Vnímán převážně jako **hodnota** umožňující osobní rozvoj je prostorem pro tvorbu lidské kultury i uchování hodnot společnosti. Aktuálním se však volný čas stal až v 19. století, kdy došlo v rámci postupné industrializace k zúžení pracovní doby na osm hodin. V průběhu 20. století se však postupně vzhledem ke společensko-kulturním změnám formovaly další fáze vývoje pojetí volného času. Volný čas bylo nově možno chápat jako prostor pro regeneraci sil; čas pro konzumní využití; pro skutečné prožívání a nabývání zážitků. Stal se z něj společenský fenomén a zároveň jeden z pedagogických problémů.³⁰

Samotný pojem „**volný čas**“ a jeho vnímání ve společnosti je různorodé. Převážně je však spojován s pozitivními asociacemi. Jako základní vymezení můžeme použít prosté oddělení času **povinností** (práce, škola), času **vázaného**

²⁸ Srov. HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2011. s. 7.

²⁹ Detailnější vhléd do problematiky historického pojetí volného času je možné v mnoha publikacích různých autorů, např. SPOUSTA, Vladimír et al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase; nebo* PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času; KOMINAREC, Igor. Úvod do pedagogiky volného času; HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas; aj.*

³⁰ Srov. SPOUSTA, Vladimír et al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. s. 10–18.

(sebeobsluha, spánek, dojíždění do práce, zajišťování chodu rodiny, péče o děti) a času **volného**, tedy času „...*kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění.*“³¹ Zařazení některých aktivit (např. péče o dítě, činnost ve společenských organizacích apod.) je na rozhraní času povinností a času volného. Tento čas lze nazývat časem **polovolným**. Naproti pozitivním zkušenostem s volným časem přicházejí i záporné stránky a rizika. Volný čas se může stávat časem prázdnoty (tápání po využití volného času) či prostým nutkáním tento čas naplnit (domnělá povinnost zužitkování volného času).³²

Volný čas lze definovat v **pozitivní** a **negativní** rovině. Pozitivní rovina se snaží předložit volný čas jako kvalitu, díky níž si člověk může svobodně určovat, jak svůj volný čas využije. Negativní rovina zobrazuje volný čas na základě vymezení vůči času povinností (pracovnímu i nepracovnímu); to, co zůstane, je čas volný.³³

Obé vymezení volného času s sebou nese nedostatky způsobené překotným vývojem volného času v ČR a zahraničí, jeho rozmanitostí, historickým pojetím, nejednotností v náhledu na uchopení problematiky i jeho (rozdílným) individuálním výkladem v rámci pedagogiky volného času.³⁴ Faktem zůstává, že: „*Volný čas a systém jeho aktivit a institucí je dynamickou a málo ustálenou, mimořádně nadějnou a současně rizikovou oblastí života současného člověka.*“³⁵ Při podcenění významu volného času či dokonce při jeho neorganizovaném trávení může docházet k podnícení mnoha patologických jevů. Volný čas je tedy specifickou oblastí lidského života, výrazně podporující zdraví a pohodu, vytvářející prostor pro tvořivost a seberealizaci, rozvíjející osobnostní a společenské předpoklady.³⁶

³¹ PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008. s. 13.

³² Srov. HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2011. s. 9–15.

³³ Srov. KOMINAREC, Igor. *Úvod do pedagogiky volného času*. Prešov: [s. n.], 2003. s. 19.

³⁴ Srov. např. VÁŽANSKÝ, Mojmír. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Print-Typia, 2001. s. 81–84.; URBÁNEK, Vít. *Filozofické pojetí termínu volný čas*, In: HODAŇ, Bohuslav, ed. *Volný čas a jeho současné problémy*. Olomouc: Hanex, 2002. s. 32.

³⁵ HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. s. 11.

³⁶ Srov. PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008. s. 10–11.

I. Kominarec vnímá volný čas (dle Charty výchovy pro volný čas)³⁷ jako specifickou oblast lidského života, jež podporuje zdraví a pohodu jedince; představuje zdroj společenského, osobnostního, ekonomického rozvoje; volný čas je základním lidským právem.³⁸

Vědní obor zabývající se problematikou volného času nazýváme **pedagogika volného času**. „*Pedagogika volného času je disciplína zabývající se výchovnými a vzdělávacími procesy a prostředky, které napomáhají smysluplnému využívání volného času dětí, mládeže i dospělých. Je to obor zaměřený na podporování osobnostního rozvoje jedince podle jeho potřeb a zájmů, který se uskutečňuje v různých mimoškolních prostředích*“³⁹

Volný čas dětí předškolního věku je tématem současné diskuze. B. Hofbauer si tohoto trendu všímá a podotýká: „*Zájemové činnosti dnes pravidelně pronikají již do předškolního věku. Účastníkům tím umožňují vstupovat dříve než kdykoli v minulosti do nových prostředí a zvládat různé obsahy a způsoby aktivit s nimi souvisejících. Souběžně s touto akcelerací se prodlužuje socializační fáze vývoje mladého člověka, a to až na konec druhého desetiletí jeho života.*“⁴⁰ Názory odborníků a široké veřejnosti na trávení volného času dětí předškolního věku se liší. D. Kramulová upozorňuje na současné tendence rodičů organizovat volný čas svým dětem. Tvrdí, že rodiče tím připravují své děti o možnost spontánních činností. Zapojováním dětí do mnoha organizovaných aktivit může docházet k jejich přetěžování a následné pasivitě. Výsledkem je dítě podle představ rodičů, avšak neschopné samo rozvíjet svůj volný čas.⁴¹

Při vymezení volného času dítěte předškolního věku musíme přihlížet na několik okolností, zejména na spojitost volného času a převažující dětské činnosti (hry). Zároveň je třeba posoudit relevanci možnosti volného výběru činností dítětem, která je do jisté míry ovlivňována rodiči.

³⁷ Charta výchovy pro volný čas byla předložena a schválena v r. 1993 komisí pro výchovu a vzdělávání světového sdružení pro rekreaci a volný čas /World Leisure and Recreation Association (WLRA)/

³⁸ Srov. KOMINAREC, Igor. *Úvod do pedagogiky volného času*. Prešov: [s. n.], 2003. s. 28.

³⁹ PRŮCHA, Jan a KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Předškolní pedagogika*. Praha: Portál, 2013. s. 166.

⁴⁰ HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2011. s. 29.

⁴¹ Srov. KRAMULOVÁ, Daniela. Stokrát nic umožilo osla, aneb Přetížené děti. *Informatorium: časopis pro výchovu dětí od 3–8 let v mateřských školách a školních družinách*. 2013. s. 16–17.

Volný čas dítěte není doba, kdy se dítě stravuje, provádí sebeobsluhu či spí. Zůstává otázkou, do jaké míry jsou pro dítě předškolního věku edukační aktivity časem povinností, či volnočasovou aktivitou. I přesto se domníváme, že za náznak paralely času povinností můžeme považovat u této věkové kategorie docházku do mateřských škol. Zde však také nalézáme určitá dilemata. Prvním dilematem je základní absence predispozice docházky dětí předškolního věku do MŠ, jinak řečeno, docházka do MŠ není v ČR povinná.⁴² Dalšími dilematy jsou fakta, že edukace v mateřské škole je organizována zejména za používání metod, forem a prostředků podobných či dokonce stejných jako ve volnočasové pedagogice. Tyto dvě složky (čas povinností a čas volný) jsou v tomto věku natolik provázané, že je nelze s jistou určitostí oddělit. Je tedy třeba na volný čas dětí předškolního věku nahlížet jako na **hodnotu získávání vědomostí i dovedností v tomto raném věku** a dále podrobovat tuto problematiku širší odborné diskuzi.

Jisté je, že děti předškolního věku již v dnešní době využívají nabízených možností na trávení volného času nabízených různými institucemi a dochází tak k rané zájmové diferenciaci (vyhraněnosti). Domníváme se však, že edukace v mateřských školách má být všeobecného zaměření (není třeba zájmových útvarů) a organizovaná zájmová činnost má být předmětem domů dětí a mládeže, spolků dětí a mládeže či jiných institucí. I v tomto případě však nemá docházet k přetěžování dítěte.

2. 1. 1 FUNKCE, LIMITY, PROBLÉMY VOLNÉHO ČASU

Volný čas taktéž můžeme vymezit jeho funkcemi. Většinou se uvádějí následující funkce volného času, které se vzájemně mohou i nemusí překrývat: **odpočinková, zábavy, rozvoje osobnosti.**⁴³

Limity volného času jsou nastaveny především těmito faktory:⁴⁴

⁴² V současnosti není v ČR docházka dětí do MŠ povinná, avšak děti rok před nástupem do ZŠ mají (dle § 34 odst. 4 školského zákona) přednostní právo na zařazení do MŠ.

⁴³ Srov. ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993. s. 306.

⁴⁴ Srov. SPOUSTA, Vladimír et al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. s. 48–51.

- /Fyzická kondice a zdravotní stav/ Zdravotní stav je jedním z nejdůležitějších limitů pro volnočasové aktivity. Člověk může vykonávat jen ty činnosti, které fyzicky zvládne.
- /Psychická kondice/ Podobně jako fyzická kondice i kondice psychická rozhoduje o určování výplně volného času.
- /Věk/ Náplň volného času se mění s věkem. Aktivity, které využívá dítě předškolního věku, nemůžeme nabízet adolescentům a naopak. Každá věková kategorie potřebuje specifickou nabídku volnočasových aktivit.
- /Pohlaví/ Rozdílné využívání volného času se řídí také pohlavím. Ženy a muži svůj volný čas vyplňují rozdílnými a odlišnými činnostmi, což je dáno především typickými charakterovými rozdíly mezi pohlavími.
- /Příslušnost k společenské vrstvě, profesní zakotvení/ Volný čas musí reagovat i na tyto zřetely, každá společenská vrstva si žádá jiné nároky na volný čas. Stejně tak je očekáváno jiné trávení volného času v návaznosti na pracovní specializaci.

Jsou uváděny i další limitující faktory volného času, jsou jimi faktory geografické, historické apod.⁴⁵

Volný čas s sebou přináší v návaznosti na své limity také rizika a problémy. Jedním z problémů je v současnosti samotné postavení volného času, který by měl svým zaměřením činností do jisté míry vyrovnávat jednostranně pracovní činnosti v zaměstnání (škole). Další problém lze vnímat v současném trendu postupného přechodu společnosti od aktivních činností k činnostem pasivním, což je částečně spojeno s problémem dalším /možná ještě významnějším/. Tímto problémem jsou masmédiá a jimi předkládaný obsah, jeho významnost a úroveň, jeho prezentace zábavy i vzdělávání. U dětí a mládeže se objevují další problémy spojené s volným časem – především problém velkého počtu zájmů a jejich povrchnosti. J. Veselá zmiňuje, že naproti tomuto povrchnímu přístupu k mnoha zájmovým aktivitám

⁴⁵ Srov. SPOUSTA, Vladimír et al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. s. 48–51.; příp. VESELÁ, Jana. *Jak ve volném čase?*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1997. s. 5.

existují případy extrémní jednostrannosti. U mládeže je trend přechodu od aktivních k pasivním činnostem obdobný jako u dospělých. Další z problémů volného času je **nuda**, případný **nedostatek volného času** nebo jeho **nehodnotná náplň**.⁴⁶

Mezi problémy volného času můžeme též zařadit rozdíl mezi přáním mládeže věnovat určitý čas zájmové aktivitě v kontrastu času opravdu pro tuto zájmovou aktivitu vynaloženému. V neposlední řadě pak můžeme zmínit nedokonalé prostředky, formy a metody, kterými se společnost snaží podporovat a stimulovat zájmové činnosti mládeže.⁴⁷

Když se z pohledu volného času zaměříme na dítě předškolního věku, můžeme zdůraznit, že vzhledem ke specifikům svého vývoje má dítě velkou potřebu pohybu. Proto mnoho jeho činností směřuje k pohybovým aktivitám. Tyto aktivity jsou zejména spontánní, avšak lze je provádět i organizovaně. Při organizovaných aktivitách je však nutné dbát na různorodé zaměření činností. Úskalím organizovaných činností pro děti předškolního věku je neodhadnutí fyzických možností dítěte. I přes velkou potřebu pohybu se děti předškolního věku velmi snadno unaví, a proto je nutné dbát na pravidelný odpočinek. Vzhledem k rozvoji jemné motoriky dítě rádo kreslí, maluje, modeluje, věnuje se rukodělným činnostem. Obtížné je však při volnočasových činnostech pro dítě vnímání abstraktních pojmů, času a prostoru. Zvláště pojmů jako je včera, dnes, zítra, za týden, za rok, odhad věku člověka, odhad vzdáleností. Velkou využitelnost pro volný čas dětí předškolního věku však může mít již výše zmíněná velmi bohatá fantazie. Fantazie nahrazuje někdy chybějící poznatky, což je možné pozorovat zvláště v dětské kresbě, ale také ve hře i slovním projevu (kde dochází k občasným fabulacím – dětská lež). Pozornost dítěte předškolního věku je nutné upoutávat zajímavými podněty, protože je krátkodobá, převážně neúmyslná. Velký význam mají city, rozvoj řečových schopností, zlepšování sebeovládání, potřeba společenských kontaktů. Dítě je výrazně egocentrické, vtahy k vrstevníkům krátkodobé, náhodné a nestálé.⁴⁸

⁴⁶ Srov. VESELÁ, Jana. *Jak ve volném čase?*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1997. s. 6–7.

⁴⁷ Srov. tamtéž.

⁴⁸ HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2011. s. 86–88.

2. 1. 2 PROSTŘEDÍ A ZHODNOCOVÁNÍ VOLNÉHO ČASU

K vykonávání různých volnočasových aktivit je nutné specifické prostředí. Jako jedno z nejpodnětnějších a stále aktuálních prostředí můžeme vnímat **přírodu**. Volnočasové aktivity se zde uplatňují různými způsoby – od činností v přírodě typu zahrádkaření, pěstitelství, chovatelství, kutilství, houbaření aj. přes sportovní vyžití (turistika, jízda na kole, plavání...) až po dlouhodobější pobyt (tramping, rekreace). Výčet těchto aktivit není v žádném případě absolutní a do jisté míry se nedá ani plně zachytit, pro základní představu však plně postačuje. Vznikají sportovní, turistická, rekreační „volnočasová“ střediska. Přírodní prostor se také stal inspirací pro městskou urbanizaci, a nutnost přenesení přírodních prvků se odrazila na instalacích horolezeckých stěn, bazénů, kluzišť, výstavbě zoologických zahrad, muzeí atd.⁴⁹

Základní a také prvotní volnočasové prostředí je **rodina**. B. Hofbauer vyzdvihuje v rámci volného času podstatu tradiční rodiny. Zmiňuje se však o určitém posunu postavení tohoto modelu, rychlé proměnlivosti rolí v rodině či postupné přeměně vícegeneračních rodin na dvougenerační (pouze rodiče–děti), a uvádí: *„Na volný čas dětí v rodině jako zdroj pozitivních i negativních vlivů působí především objektivní podmínky života a výchovy dětí v rodině: její velikost a úplnost nebo pozdější zakládání rodiny...“*⁵⁰ Jako další prostředí, kde volný čas probíhá, zařazuje i **školu a prostory/zařízení mimo školu**.⁵¹

*„Prostředí je složitě strukturovaný systém, nejde o pouhé náhodné množství různých činitelů. Tak jako v přírodě existuje řád, tak i společnost funguje na základě vnitřní organizace. (...) Prostředí odráží potřeby subjektu a objektu.“*⁵²

Rozvoj volnočasových aktivit nabral v posledních letech nebyvalou dynamiku. Zvláště odvětví sportovních aktivit, zejména aktivit adrenalinových (lanová centra, rafting, bouldering, buildering, parkour, slacklining, kiting, jízda na

⁴⁹ Srov. HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2011. s. 16–26.

⁵⁰ HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. s. 57.

⁵¹ Srov. tamtéž, s. 56–81.

⁵² PŘADKA, Milan, KNOTOVÁ, Dana a FALTÝSKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. s. 23–24.

kolečkových bruslích, travních lyžích, vodních lyžích atd.),⁵³ domácí a **především**⁵⁴ zahraniční turistiky, kulturních volnočasových aktivit, činnosti spjaté s moderními komunikačními technologiemi (GPS, PMR, internet)⁵⁵. Zhodnocovat volný čas lze ve všech sociálních prostředích i zařízeních samostatně nebo organizovaně. Děti utvářejí vrstevnické skupiny a na těchto základech působí organizované sdružení mládeže (spolky), avšak organizované sdružování není jen výhradou dětí a mládeže. Za základní rysy zhodnocování volného času můžeme pokládat **zájmovost, demokratičnost a otevřenost**. Zájmovost (zájem o určitou volnočasovou aktivitu) umožňuje na bázi dobrovolnosti individuální rozvoj jedinců a jejich uplatňování v zájmovém oboru. Volnočasové aktivity přispívají také k rozvoji a osvojování demokratických hodnot. To vše by však nebylo možné bez nutné dávky otevřenosti, která umožňuje přijímat podněty a reagovat na specifické potřeby dnešního člověka. Tato povaha volného času umožňuje v závislosti na místním specifickém prostředí uplatňovat a hledat nové metody a formy pro využití volného času všech věkových kategorií. Vytváří se systém volnočasových aktivit, volný čas proniká do různých oblastí lidského života a nadále se diferencuje i rozvíjí.⁵⁶

Jednotlivé volnočasové aktivity můžeme (pouze relativně) dělit na aktivity **oddychové a zábavní** a naproti tomu aktivity **zájmové**. Přičemž aktivity zájmové jsou zvláště důležité pro formování osobnosti.⁵⁷

⁵³ Bouldering (z angl. slova „boulder“ – kámen) je druh lezení na kamenných blocích či skalnatých útvarech bez potřeby jištění lanem. Building (z angl. slova „building“ – budova) je lezení po člověkem vystavěných objektech (budovy, omítky, zdi) převážně v městské zástavbě. Kiting – posun po různém povrchu pomocí síly větru (vzdušného draka). Posun je běžně využíván na vodě (kiteboarding), na zemi (landkiting), na sněhu (snowkiting). Slacklining (z angl. „slack“ – volný, a „line“ – šňůra, popruh, linka) je balancování na popruhu zavěšeném mezi dvěma body (např. stromy).

⁵⁴ Výrazným posunem v rámci zahraniční turistiky byl vstup ČR do Schengenského prostoru (2007). Mládeži ve vycestování za hranice napomáhá spolupráce univerzit v řadě programů (Erasmus, Comenius, Leonardo da Vinci, Grutvig, Jean Monnet).

⁵⁵ **GPS** (zkratka angl. „global positioning system“, česky „globální polohovací systém“) je systém, jehož pomocí (při použití turistického přijímače GPS) může uživatel zjistit svoji polohu na Zemi. V závislosti na uvolnění systému pro civilní uživatele se objevila možnost umísťování (ukrývání) schránek v terénu a následné vystavení jejich souřadnic na internetu, což byl počátek sportovně-turistické aktivity s názvem geocaching (z angl. „cache“ – úkryt). GPS lze však využít i při jiných aktivitách zaměřených na orientaci v terénu. **PMR** (zkratka angl. „personal mobile radio“) jsou občanské radiostanice (vysílačky).

⁵⁶ Srov. HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2011. s. 41–66.

⁵⁷ Srov. ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993. s. 307.

Zájmové činnosti dále můžeme dělit na činnosti **aktivní** a **receptivní**. Aktivní činnosti jsou ty, na kterých se člověk sám podílí. Při činnostech receptivních vystupuje jedinec pouze jako divák nebo posluchač.⁵⁸

J. Pávková uvádí rozdělení zájmových činností na činnosti společenskovední; pracovní-technické; přírodovědně-ekologické; esteticko-výchovné; tělovýchovné, sportovní a turistické; výpočetně-technické.⁵⁹ A uvádí, že zájmové činnosti jsou: „...cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností.“⁶⁰

Z hlediska intenzity zájmu můžeme činnosti rozdělit na **povrchní** a **hluboké**. Dle míry koncentrace na **jednostranné** či **mnohostranné**. Dle společenských norem na **žádoucí** a **nežádoucí**. Rozdělení zájmů lze provést taktéž z hlediska časového na **krátkodobé, dočasné** nebo **trvalé**.⁶¹

Vazba na rodinné prostředí je v předškolním věku dítěte nejsilnější. Dítě z velké části přijímá činnosti, které jsou mu nabízeny. Většinu času však tráví spontánní hrou. Dítě orientuje svůj zájem na volnočasovou činnost dle svého aktuálního rozpoložení, zajímavé a zábavné mu připadají veškeré činnosti, zejména i ty, které starším již přijdou spíše jako povinnost. V tomto věku si však dítě buduje svůj přístup k práci a k povinnostem. Svůj volný čas dítě může trávit různě (tj. může využít veškeré nabídky volnočasových činností, na které bude fyzicky i psychicky vyzrálé), obvykle je však nutné činnosti provádět pod dozorem dospělé osoby. Volnočasové aktivity dětí předškolního věku nejsou orientované podle současných trendů volného času, jsou spíše odrazem dětského chtění „poznávat svět.“

„Každé dítě je osobností samo o sobě, to znamená, že není ani pouhým obrazem svých rodičů, kteří se na něm snaží mnohdy realizovat...“⁶²

J. Čáp uvádí, že některé výzkumy na dětech školního věku zjistily těsnější vztah zájmových činností se zájmovými činnostmi otce, v jiných výzkumech byl prokázán těsnější vztah s činnostmi matky. Při nahlížení na tuto problematiku je

⁵⁸ Srov. PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008. s. 93.

⁵⁹ Srov. tamtéž, s. 93–97.

⁶⁰ Tamtéž, s. 92.

⁶¹ Srov. HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2011. s. 167.

⁶² GRECMANOVÁ, Helena et al. *Obecná pedagogika*. 2. Vyd. 1. Olomouc: Hanex, 1998. s. 14.

nutné si uvědomit, že se nejedná o jednoduchý vztah. Na dítě v tomto případě působí celý soubor podmínek, z nichž můžeme např. zmínit rodičovo nejvyšší ukončené vzdělání (resp. postoj ke vzdělání), způsob života, etické zásady aj. Může také záležet na časové relaci, kterou je rodič ochoten dítěti věnovat, nebo na tom, který z rodičů si vytvoří kladnější emoční vztah s dítětem.⁶³

2. 1. 3 HLEDISKA VOLNÉHO ČASU

Na volný čas můžeme také nahlížet skrze různá hlediska. Každé hledisko se snaží zpracovat volný čas dle svých faktorů, často v rámci sobě nadřazených vědních oborů (pedagogika, psychologie, sociologie, politologie, ekonomie, zdravotní vědy)⁶⁴. Volný čas je interdisciplinárním tématem, a proto se těžko dá určit, kde v této problematice končí rozsah jednoho oboru.⁶⁵ Pro přehlednost nám postačuje zmínit alespoň základní výčet hledisek. návratnost nákladů společnosti (hmotných i nehmotných) na volný čas řeší hledisko **ekonomické**; jaké jsou vazby mezi volným časem a mezilidskými vztahy (či prostředím), předkládá hledisko **sociologické** a **sociálně-psychologické**; **politické** hledisko vnímá míru zasahování státu do volného času obyvatelstva; **zdravotně-hygienické** hledisko především mapuje možnosti podpory zdravého tělesného i duševního vývoje člověka; **pedagogické** a **psychologické** hledisko nahlíží na individuální zvláštnosti ve volném čase a jejich přijímání.⁶⁶

Je nutné si uvědomit, že pokud chceme na volný čas nahlížet objektivně, musíme vzít v úvahu všechna hlediska, vzájemně je propojovat a hledat jejich souvislosti.

⁶³ Srov. ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993. s. 266.

⁶⁴ Srov. PŘADKA, Milan, KNOTOVÁ, Dana a FALTÝSKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. s. 33.; PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008. s. 15–18.

⁶⁵ Srov. SPOUSTA, Vladimír et al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. s. 29.

⁶⁶ Srov. PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008. s. 15–18.

2. 1. 4 POTŘEBY VOLNÉHO ČASU

Jednotlivé zájmy člověka ve volném čase zpravidla zobrazují jeho osobnostní profil. Zájmy souvisejí s potřebami, které se člověk využíváním daných aktivit snaží naplnit. Podrobnou analýzu s podotknutím faktu prolínání hlavních potřeb předvedl H. W. Opaschowski. Mezi hlavní potřeby řadí **potřebu rekreace, kompenzace, edukace, kontempace, komunikace, integrace, participace, enkulturace**.⁶⁷

Potřebu rekreace lze vnímat jako nutnost načerpání nových sil, oddechu přinášejícího oprostění od nároků všedního dne. Je to všeobecně příjemný pocit, kdy dochází k psychickému osvobození a upevňování zdravotního stavu. Druhou zmíněnou potřebu (kompenzaci) můžeme vnímat jako navození pocitu bezstarostnosti a uvolnění námahy i nahrazení jednostranné činnosti (v práci či škole). Jsou to chvíle, kdy se člověk může vědomě zřeknout nastavených pravidel a být bezstarostný. Potřebu edukace si můžeme přiblížit jako úsilí o kooperativní život, poznávání něčeho nového, aktivizaci sebeurčení a sebevzdělávání, neustálou touhu po zdolávání nových překážek. Potřeba klidu, pohody a rozjímání (kontempace) je hledání i nalézání své vlastní identity a individuality. Komunikace je touhou po sdělování a objevování času pro jiné. Je to zvýšené vnímání ostatních, objevování a rozvoj empatie, lásky, altruismu atd. Potřeba integrace je touhou po pocitu sounáležitosti, vytváření společnosti, společného prožívání, uznání, tvorby vztahů. Participace je potřebou sociálního zapojení, nalézání vlastní iniciativy, úsilí o realizaci společných záměrů či spolurozhodování. Je to odpovědnost, připravenost ke kooperaci nebo zapojení do utváření okolí. Enkulturaci pak můžeme pojmut jako potřebu rozvoje kreativity, samostatného růstu individuality i zapojení do kulturního života.⁶⁸

⁶⁷ Srov. OPASCHOWSKI, Horst W. *Pädagogik der Freizeit*. Bad Heilbrunn/Obb.: J. Klinkhardt, 1976. s. 195.

⁶⁸ Srov. VÁŽANSKÝ, Mojmír. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Print-Typia, 2001. s. 36–38.

2.2 PEDAGOGICKÉ OVLIVŇOVÁNÍ VOLNÉHO ČASU

S rozšiřováním volného času vznikla i potřeba tento volný čas zejména pro děti a mládež utvářet a ovlivňovat. Volný čas dětí a mládeže se od volného času dospělých neliší pouze nutností jeho ovlivňování, ale i svým rozsahem (dětí mají poněkud více volného času), obsahem, mírou samostatnosti a závislosti. Ovlivňování volného času probíhá především v rámci některé z institucí (školní družiny a školní kluby, střediska pro volný čas – domy dětí a mládeže, domovy mládeže, spolky dětí a mládeže aj.)⁶⁹. J. Průcha přináší dělení na školní družiny a školní kluby; základní umělecké školy; jazykové školy; střediska pro volný čas; kulturní zařízení a sportovní kluby; upozorňuje i na to, že se pedagogika volného času v současné době málo zabývá fenoménem posledních let – počítačovými hrami.⁷⁰ Výchovné působení probíhá v závislosti na prostředí, programu (obsahu činnosti) a mezilidských vztazích (činnost se vykonává v rámci více osob, mezi nimiž probíhají interakce).⁷¹ V souvislosti s nutností pedagogického ovlivňování dětí a mládeže můžeme vnímat vazby mezi výchovou a volným časem ve třech dimenzích a to jako: výchova k volnému času, výchova ve volném čase, výchova volným časem.⁷²

- /výchova k volnému času/ tento termín můžeme chápat jako zacílení na prostředky, kterými se snaží dosáhnout správného a hodnotného využívání volného času.
- /výchova ve volném čase/ tento termín se zaměřuje na specifické podmínky ve volném čase.
- /výchova volným časem/ termín zdůrazňující formy a metody výchovy ve volném čase.

Volný čas lze rozdělit na čas **organizovaný**, **neorganizovaný** a **částečně organizovaný**. Organizovaný čas je plně řízen vychovatelem. Čas neorganizovaný je

⁶⁹ Srov. PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008. s. 111–147.

⁷⁰ PRŮCHA, Jan a KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Předškolní pedagogika*. Praha: Portál, 2013. s. 167.

⁷¹ Srov. PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008. s. 50.

⁷² Srov. HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2011. s. 68–69.

založen na aktuálních (bezprostředních) nápadech dětí, a to jak jednotlivců, tak i celé skupiny. Částečně organizovaný čas obsahuje prvky organizované činnosti, avšak je zde zahrnuta i individuální činnost dětí.⁷³

Poněkud detailnější dělení předkládá J. Němec. Připomíná, že volný čas bývá ovlivňován v několika organizačních formách. Mezi ty hlavní můžeme zařadit činnosti pravidelné (kroužek). Tyto pravidelné činnosti můžeme rozdělit ještě na ty, které mají individuální charakter (např. hra na hudební nástroj), a ty, jež probíhají v určitém (relativně stálém) společenství. Zájmová činnost může být taktéž pouze příležitostná. Jedná se o aktivity řízené pedagogem konané nepravidelně, tyto činnosti lze dělit na činnosti jednorázové či cyklické kolektivní akce nebo na příležitostné činnosti individuálního charakteru. Zájmové činnosti spontánního charakteru jsou poslední organizační formou. Jsou to aktivity pod odborným pedagogickým dohledem, avšak pedagogické ovlivňování je vedeno pouze v nepřímé linii, kdy pedagog motivuje, sleduje průběh aktivit a zasahuje v případech, kdy dochází k ohrožení bezpečnosti nebo zdraví.⁷⁴

Následně si můžeme představit funkce výchovy ve volném čase. J. Pávková zmiňuje funkce **výchovně-vzdělávací, sociální, preventivní a zdravotní**.⁷⁵

- /Výchovně-vzdělávací/ Záměrně a cílevědomě provázané všeobecné formování osobnosti po stránce osobnostní, psychické, sociální i tělesné.
- /Zdravotní/ Podpora zdravotního stavu jedince nabídkou širokého spektra pohybových aktivit, vedení k zdravému životnímu stylu, podpora utváření „zdravých“ návyků v rámci stravování, hygieny, bezpečnosti.
- /Sociální/ Vyrovnávání rozdílů mezi sociálními vrstvami, péče o děti a zajištění jejich bezpečnosti, příležitosti pro rozvoj sociálních kompetencí a komunikativních dovedností, percepce a interakce.

⁷³ Srov. KOMINAREC, Igor. *Úvod do pedagogiky volného času*. Prešov: [s.n.], 2003. s. 23.

⁷⁴ Srov. NĚMEC, Jiří et al. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002. s. 24.

⁷⁵ Srov. HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2011. s. 72.

Zároveň sociální funkci výchovy můžeme vnímat jako příležitost pro prevenci patologických jevů.

- /Preventivní/ Je spojena s funkcí sociální. Jedná se především o primární prevenci sociálně patologických jevů.

Ovlivňovat volný čas lze tedy různě. V návaznosti na jednotlivé funkce výchovy ve volném čase lze říci, že mezi nejvýznamnější způsoby ovlivňování volného času patří zvláště ovlivňování režimu dne, péče o prostory a materiální vybavení, kde výchova probíhá, podpora mezilidských vztahů či transfer dovedností k zvládnání náročných životních situací.⁷⁶

„...dítě potřebuje ke své pouti životem zakusit nejen bezmocnost, ale především péči. Péči na své cestě za poznáním zkušenosti lidstva, péči na své cestě za ‚vědomím‘, péči na své cestě za seberealizací...“⁷⁷

K tomu, abychom uplatnili ovlivňování volného času v plné míře, je nezbytné dodržovat určité principy pedagogického ovlivňování volného času. V. Bartoš vyjmenovává tyto:⁷⁸

- /Dobrovolnost a samostatnost/ Vzhledem k tomuto principu je možné prožívat volný čas svobodně s pocitem autonomie.
- /Kontinuálnost/ Jen provázanost volného času a jeho jednotlivých prvků ve všech prostředích může zajišťovat jeho správné naplňování.
- /Všeobecná přístupnost/ Aktivity volného času mají být přístupné bez ohledu na sociální zařazení či demografické umístění.
- /Každodennost a nepřetržitost/ Aktivity by měly být přístupné i vzhledem k času.
- /Dostatečnost/ Nabídka aktivit pro využívání volného času by měla být dostatečná.

⁷⁶ Srov. HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2011. s. 120.

⁷⁷ PROKEŠOVÁ, Miriam. *Dítě a současný svět*. Ostrava: Repronis, 1999. s. 33.

⁷⁸ Srov. BARTOŠ, Václav. *Kapitoly z výchovy mimo vyučování a pedagogiky volného času*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta, 2004. s. 11–13.

Vezmeme-li v potaz veškerou diferenciaci a možnosti volného času (v praxi) s přihlédnutím k jeho vývoji, limitům, funkcím, vazbám na ostatní vědecké disciplíny, možnostem prostředí, specifickým rysům a principům výchovy ve volném čase, vzniká nepřehledné množství kombinací proměnných, při nichž je velmi těžké nalézt zobecnění pro jednotlivé aspekty volného času či organizovaného volného času.⁷⁹

Pedagog volného času by však měl tyto nuance rozlišovat a učit se s nimi pracovat. V současnosti jsou zájmové aktivity pro děti předškolního věku spíše vítané. Více než aktuální je v současnosti u dětí předškolního věku otázka po domluveném času jednotlivých zájmových činností, ale i apel na všeobecné zaměření těchto činností.

Zájmové činnosti, které jsou zaměřeny úzce, přinášejí dětem radost z aktivity, avšak minimální poznatky. J. Průcha např. uvádí výsledky při provádění výzkumu na dětech předškolního věku v souvislosti s učením cizího jazyka v předškolním věku. Bylo zjištěno, že znalost angličtiny není závislá na tom, zda se dítě začne učit angličtinu v již v raném věku či ne.⁸⁰

⁷⁹ Srov. KRATOCHVÍLOVÁ, Emília. *Pedagogika volného času*. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2004. s. 5–9.

⁸⁰ Srov. PRŮCHA, Jan a KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Předškolní pedagogika*. Praha: Portál, 2013. s. 46.

3 VOLNÝ ČAS PŘEDŠKOLÁKŮ V REGIONU BOSKOVICKO

Region Boskovicko se rozkládá na severu Jihomoravského kraje v okrese Blansko cca 40 km od Brna. Jedná se o území na pomezí Dražanské vrchoviny a Českomoravské vysočiny. Zalesněná kopcovitá krajina se zde mísí s nížinami v oblasti Boskovické brázdy a vytváří tak typický kolorit regionu.⁸¹ Region se dále dělí na 6 mikroregionů. Jimi jsou mikroregion Malá Haná, Olešnicko, Kunštátsko-Lysicko, Letovicko, Svitava a mikroregion Boskovicko, v němž nalezneme centrum regionu, město Boskovice.⁸²

V celém regionu se nachází několik institucí poskytujících využití volného času pro děti **předškolního věku**. Patří mezi ně Junák (Boskovice, Letovice), Domovy dětí a mládeže (Boskovice, Letovice), Mateřská centra (Boskovice, Letovice, Velké Opatovice, Lysice, Olešnice, Kunštát).

3.1 JUNÁK

Skautské hnutí založil v r. 1907 Robert Baden-Powell v Anglii. Jeho myšlenka se velmi rychle rozšířila. Na území dnešní České republiky skauting založil Antonín Benjamin Svojsík v r. 1912. Vtiskl do něj však nejen rysy anglického skautingu, ale i amerického woodcraftu a vlastní české tradice.⁸³

Junák – svaz skautů a skautek ČR⁸⁴ je v současné době se svými cca 48 tisíci členy jedním z největších „spolků“ dětí a mládeže v ČR.⁸⁵ Skauting vychází

⁸¹ Viz příloha č. 1 Geografické umístění regionu Boskovicko a příloha č. 2 Členění regionu Boskovicko.

⁸² Srov. Kam na Boskovicku?. *Region Boskovicko* [online]. 2010 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://www.regionboskovicko.cz/cs.html>

⁸³ Srov. ZAJÍC, Jiří. *Myšlenkové základy skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2001. s. 10–20.

⁸⁴ XIV. Valný sněm Junáka v Litomyšli dne 28. 3. 2014 rozhodl o změně názvu organizace ze současného „Junák – svaz skautů a skautek ČR“ na „Junák – český skaut, z. s.“ Změna vejde v platnost až v druhé polovině roku 2014. (Srov. Skauti na svém sněmu změnili název své organizace, zvolili nové vedení a určili si cestu do roku 2022. *Skauting: Najít kamarády – zažít dobrodružství* [online]. [2014] [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.skaut.cz/novinky/aktualne/skauti-na-svem-snemu-zmenili-nazev-sve-organizace-zvolili-nove-vedeni-urcili-si-ces>

⁸⁵ Srov. Zajímavá fakta a čísla. *Skauting: Najít kamarády – zažít dobrodružství* [online]. ©2011 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://www.skaut.cz/skauting/o-skautingu/fakta-cisla>

z přesvědčení, že lidé mohou změnit svět k lepšímu na základě vlastního přičinění.⁸⁶ Jeho posláním je podpora a rozvoj osobnosti mladých lidí, jejich schopností (duchovních, mravních, intelektuálních, sociálních, tělesných) tak, aby byli připraveni plnit povinnosti k sobě samým, bližním, vlasti, přírodě a celému lidskému společenství, to vše v souladu s principy a metodami, které stanovil zakladatel světového skautingu Robert Baden-Powell a zakladatel českého skautingu Antonín Benjamin Svojsík.⁸⁷

Junák staví svůj způsob soustavné výchovy chlapců a děvčat k dobrému občanství na základě hravé činnosti,⁸⁸ prostřednictvím skautské výchovné metody, která obsahuje systém vzájemně propojených prvků⁸⁹. Základní výchovnou jednotkou Junáka je oddíl, který se dále dělí na družiny⁹⁰. Skautský program probíhá dle věkových kategorií⁹¹ (avšak existují oddíly mající jednotlivé družiny věkově smíšené). Od roku 2013 Junák zavedl i věkovou kategorii „benjamínci“ (benjamínek) týkající se výchovné kategorie předškoláků. Tím organizace reagovala na situaci v hnutí, kde jednotlivé oddíly již delší dobu vytvářely program i pro děti předškolního věku.

Na území regionu Boskovicko se nacházejí 2 skautská střediska (Boskovice, Letovice), která nabízejí činnost pro děti předškolního věku.

⁸⁶ Srov. *Poslání, principy a metoda skautingu* [leták]. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2006. s. 1. [cit. 2014-02-09]. Dostupné z: <http://www.krizovatka.skaut.cz/organizace/dokumenty/e-knihovna/?act=get&check=ccad5abc4fd764a32d990a74823215a6&id=2184>

⁸⁷ Srov. *Stanovy Junáka – svazu skautů a skautek ČR*. Praha, 2001. čl. 5. s. 1. [cit. 2014-02-09]. Dostupné z: <http://krizovatka.skaut.cz/organizace/dokumenty/spisovna/?act=get&check=62fd25df51b14435927b0e33f3a3fece&id=105>

⁸⁸ Srov. BADEN-POWELL, Robert. *Skauting – tématické číslo: Na pomoc skautským vůdcům*. Praha: TDC, 2006. s. 4.

⁸⁹ Jednotlivými prvky skautské výchovné metody jsou: skautský slib a zákon, skautská symbolika a výchovné prostředí, symbolický rámec, činnosti ve venkovním prostředí, učení se tím - že to dělám, postupně stimulační programy, týmová práce ve skupinách, spolupráce mladých a dospělých, služba společnosti, spoluúčast jedince na svém osobním rozvoji. (Srov. VOŇAVKOVÁ, Věra a kol. *Skauting – tématické číslo: Tichou poštou*. Praha: TDC, 2006. s. 16–17.)

⁹⁰ Družina je ve skautské terminologii skupinou 6–8 dětí. Několik družin tvoří skautský oddíl. (srov. KUPKA, Ondřej. *Skauting – tématické číslo: Družinový systém ve skautských oddílech*. Praha: TDC, 2005. s. 6.)

⁹¹ Předškoláci (Benjamínci) 5–7 let; Vlčata/světlušky 8–10 let; Skauti/skautky 11–14 let; Roveři/rangers 15+; Činovníci, dospělí skauti, rodinný skauting, oldskauti 18+. (Srov. *Skauting: Najít kamarády – zažít dobrodružství* [online].)

Junák Boskovice

V Boskovickém skautském středisku působí (k r. 2014) 8 skautských oddílů, z nichž je 5 oddílů mladších členů, 1 oddíl roverů a rangers, 1 klub rodinného skautingu, 1 klub kmene dospělých (oldskauti). Z pěti oddílů mladších členů se 3 oddíly zaměřují i na činnost organizovanou pro děti předškolního věku. Jsou jimi oddíly Minetaka, Nibowaka a Oičego.

9. dívčí oddíl Minetaka

Oddíl je dívčí, nekoedukovaný, s rozšířenou duchovní výchovou. Založen byl v r. 1996 a postupně se stal největším oddílem skautského střediska s členskou základnou přes všechny věkové kategorie. K založení družiny pro děti předškolního věku došlo v roce 2005. Nejdříve se družina pro děti předškolního věku jmenovala Pampelišky, když děvčata v družině povyroستla, ponechala si název družiny i v rámci další věkové kategorie. Pro děti předškolního věku oddíl následně vytvořil novou družinu s názvem Pomněnky. V rámci celoroční činnosti navštěvuje družinu Pomněnek cca 10 děvčat.

6. chlapecký oddíl Nibowaka

Oddíl je chlapecký, nekoedukovaný, s rozšířenou duchovní výchovou. Založen byl v r. 1992. Činnost oddílu směřovala vždy ke všem věkovým skupinám, největší základnu má však stabilně ve věkové kategorii 7–11 let. V roce 2012 vznikla v rámci oddílu družina Tygrů pro děti předškolního věku. Na každotýdenní schůzky v průběhu celého školního/skautského roku dochází do družiny Tygrů stabilně cca 12 chlapců. V rámci družiny navštěvují a poznávají přírodu, hrají hry, tvoří rukodělné výrobky. Chlapci se účastní i schůzek celého oddílu konaných každý měsíc a přijíždějí na návštěvu v rámci letního tábora.

1. smíšený oddíl Oičego

Koedukovaný oddíl zaměřený na všechny věkové kategorie – od předškoláků, přes děti mladšího (převažující počet) i staršího školního věku až po dospělé, kteří se podílejí na vedení a přípravě programu, do kterých jsou často zapojováni i rodiče dětí. Medvíďata (smíšená skupina dětí předškolního věku) byla založena r. 2008.

Čítá kolem 5–10 dětí zapojujících se pravidelně do činnosti během týdne i o víkendech, završením celoročního programu oddílu je letní tábor pro děti od šesti let. Pro děti předškolního věku oddíl organizuje samostatný tábor i s účastí rodičů.

Junák Letovice

V rámci skautského střediska ERB Letovice působí v současné době (r. 2014) 5 skautských oddílů. 3 oddíly jsou zaměřeny na děti a mládež do 15 let, 1 oddíl roverů a rangers, 1 oddíl oldskautů.

2. skautský oddíl Letovice

Součástí střediska ERB Letovice je i 2. skautský oddíl, ve kterém je registrována družina „Šnečků“. Družina má svoji základnu v prostorách mateřského centra a pravidelně do ní dochází cca 5–8 dětí i s rodiči. Družina Šnečků je však výrazně mladší, a proto lze najít v jejím středu pouze cca 2–3 děti ve věku 3–6 let.

3. 2 Domy dětí a mládeže

Domy dětí a mládeže (dále DDM) jsou zřizovány dle vyhlášky č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání. *„Posláním těchto zařízení je motivovat, podporovat a vést děti, mládež a dospělé k rozvoji osobnosti, ke klíčovým kompetencím, zejména smysluplnému využívání volného času a to širokou nabídkou aktivit v bezpečném prostředí, s profesionálním týmem v nových trendech.“*⁹² Na území regionu Boskovice se nacházejí dva DDM. První se nachází v Boskovicích, druhý v cca 15 km vzdálených Letovicích.

Dům dětí a mládeže Boskovice

DDM v Boskovicích datuje svoji historii do roku 1959. V současnosti DDM Boskovice nabízí širokou škálu zájmových aktivit rozdělených do pěti oblastí. První z těchto oblastí je **činnost pravidelná** (zájmové útvary společensko-vědní, přírodní, pohybové a sportovní, technické, rukodělné, estetické, atd.) probíhající během celého roku. Další oblastí je **činnost příležitostná** (karnevaly, zájezdy, bazary, zábavná odpoledne i víkendy, drakiády aj.). DDM nabízí také prostory k **činnosti spontánní**.

⁹² *Mládež České republiky*. Praha: Česká rada dětí a mládeže, 2008. s. 17.

V rámci místní hery mají děti a mládež možnost pod dozorem pedagogického pracovníka vyplnit svůj volný čas některou z nabízených činností (stolní fotbálek, kulečnick, deskové hry, lezecká stěna). Vyvrcholením celoroční činnosti bývá obvykle **činnost prázdninová**. Probíhá formou táborových pobytů, ale i formou táborových pobytů příměstských. Prázdninová činnost však není zaměřována pouze na letní prázdniny, ale i na prázdniny podzimní, pololetní, jarní i velikonoční. Jako poslední oblast nabízí DDM Boskovice **služby**. Zejména se jedná o půjčovnu atrakcí, bazar oděvů a obuvi, tvořivé dílny, odborné porady, metodickou spolupráci, praxe studentů.

V současné době DDM Boskovice organizuje pro děti předškolního věku devět zájmových aktivit. Jedná se ZÚ Sportk Emílek (rozvoj pohybu formou her), ZÚ Veselé písčání (flétna), ZÚ Borověnka (folklorní soubor tanec-zpěv), ZÚ Všeználek (všestranný rozvoj), ZÚ Angličtina pro nejmenší, ZÚ Pastelka (výtvarné činnosti), ZÚ Myšák Ládk (technika), ZÚ Fotbal a ZÚ Plavání.⁹³

V rámci všech zájmových útvarů můžeme napočítat přibližně až 60 dětí.

Dům dětí a mládeže Letovice

Dům dětí a mládeže v Letovicích svou historií sahá až do roku 1972. V současné době nabízí pravidelné i nepravidelné zájmové aktivity nejružnějšího zaměření včetně táborových pobytů, soutěží aj. Důraz také DDM Letovice klade na zapojení do mezinárodních projektů.⁹⁴

Pro děti předškolního věku DDM nabízí zájmový útvar „Cvičeníčko“. Tento zájmový útvar je v současnosti jediný v činnosti. DDM Letovice také ve školním roce 2013/2014 nabízel zájmový útvar Hrátky s keramikou. Pro malý zájem se ale tento zájmový útvar neotevřel.⁹⁵

⁹³ Srov. *Nabídka zájmových útvarů pro děti, mládež i dospělé: pro školní rok 2013–2014* [leták]. Boskovice: Dům dětí a mládeže Boskovice, okres Blansko, 2013. s. 1. [cit. 9. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.ddmboskovice.cz/zajmove-krouzky2/nabidka-zu-2012-2013/>

⁹⁴ Srov. O DDM. *Dům dětí a mládeže Letovice* [online]. © 2013 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://www.ddmletovice.cz/o-ddm/>

⁹⁵ Srov. Kroužky. *Dům dětí a mládeže Letovice* [online]. © 2013 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://www.ddmletovice.cz/krouzky/>

3.3 MATEŘSKÁ CENTRA

„Mateřská centra (dále jen MC) zřizují zpravidla matky na mateřské dovolené, které se zároveň podílejí na jejich samosprávě a zajišťují programy, umožňují matkám s malými dětmi vyjít z izolace, kam se celodenní péčí o dítě dostávají.“⁹⁶

Mateřské centrum Boskovice

MC Boskovice je „spolkem“ jehož základním cílem je zejména uspokojování kulturních, vzdělávacích a sportovních potřeb svých členů; posilování role rodiny a rodičovské výchovy; umožnění vzájemného setkávání, vzdělávání a obohacování svých členů „spolku“; provoz zařízení MC jako zázemí pro své členy; spolupráce s jinými organizacemi.⁹⁷ MC Boskovice bylo založeno roku 2002. Nejprve fungovalo pod zastřešující organizací TJ Rytmus Boskovice, r. 2005 došlo k založení vlastního občanského sdružení. MC se snaží nabízet každodenním provozem služby a programy pro rodiče s dětmi předškolního věku.

MC Boskovice umožňuje dětem předškolního věku účastnit se výtvarné zájmové činnosti Pohádkové tvořeníčko aj.

Mateřské centrum Domeček Letovice

MC Domeček Letovice je místem setkávání maminek a dětí. Tradice setkávání maminek je v Letovicích již od roku 1997. Teprve v r. 2000 vznikl projekt klubu maminek. Klub využíval prostorů DDM Letovice a následně prostorů kulturního domu. V roce 2005 vzniklo občanské sdružení (resp. spolek) pod názvem Domeček – centrum pro rodiče, prarodiče a děti. V současnosti MC Domeček sídlí na ulici Tyršova a nabízí několik zájmových aktivit pro děti předškolního věku.⁹⁸

⁹⁶ Co jsou mateřská centra. *Sít' mateřských center o.s.* [online]. © 2009 [cit. 2014-02-09]. Dostupné z: <http://www.materska-centra.cz/sit-mc-v-cr/co-jsou-mc/>

⁹⁷ Srov. Informace o nás. *MC Boskovice* [online]. © 2009 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://mcboskovice.webnode.cz/o-nas/>

⁹⁸ Srov. O nás. *DOMEČEK Mateřské centrum Letovice: centrum pro rodiče, prarodiče a děti* [online]. © 2012 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://materske-centrumdomecek.webnode.cz/o-nas/>

Rodinné centrum Motýlek Velké Opatovice

Vznik rodinného centra Motýlek se váže k roku 2008. Za dobu své existence se rodinné centrum několikrát stěhovalo. Nejdříve využívalo prostory MŠ, následně obývalo podkrovní místnost a sál v zrekonstruované farské stodole, nyní sídlí v nevyužívaných prostorách budovy PČR. RC Motýlek se snaží dětem nabídnout pestrou škálu volnočasových aktivit (cvičení, zpěv, tanec, výtvarné činnosti, plavání aj.) Nabízí taktéž akce příležitostné. V r. 2011 bylo za účelem lepšího postavení při čerpání dotací založeno občanské sdružení (resp. spolek).⁹⁹

Mateřské centrum Jablíčko Lysice

Mateřské centrum v Lysicích vzniklo v roce 2008. Mezi jeho nabídku činností pro děti předškolního věku patří v současné době (2013/2014) hudební kroužek; dramatický kroužek; kroužek s názvem „cvičí celá rodina“ zaměřený na pohybové aktivity; klub Nelly (taneční průprava pro předškoláky); „tvořeníčko“ (výtvarné aktivity) aj. Činnost MC je také rozšířena o dopolední provoz v rámci klubu „Pohádková školička“ – pro děti, které se nedostaly do MŠ.¹⁰⁰

Centrum Hastrmánek Olešnice

„Spolek“ Hastrmánek Olešnice funguje již od roku 2007. Jeho vlajkovou lodí je především provoz herny pro děti a rodiče. Mimo hernu nabízí organizované volnočasové aktivity pro děti předškolního věku jen v rámci příležitostných akcí.¹⁰¹

Mateřské centrum Chocholík v Kunštátě

Chocholík vznikl v r. 2010. Postupné setkávání vede v r. 2012 k získání zázemí pro centrum a díky tomu se rozvíjí jeho činnost. Mimo herny pro rodiče s dětmi nabízí Chocholík zájmové aktivity „Barvíci“ (výtvarné činnosti a keramika),

⁹⁹ Srov. O nás. *Rodinné centrum Motýlek: Oáza pro děti a rodiče* [online]. © 2011 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://www.rcmotylek.com/o-nas/>

¹⁰⁰ Srov. *MC Jablíčko* [online]. 2008 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://www.mcjablicko.xf.cz>

¹⁰¹ Srov. *Olešnické centrum Hastrmánek* [online]. © 2008 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://hastrmanek.foxten.cz>

„Tvořilci“ (tradiční i netradiční výtvarné činnosti), „Rarášci“ (hravá forma cvičení, tancování, zpívání, tvoření, malování) a kroužek „Angličtina pro děti“.¹⁰²

Mateřské centrum Ferda Svitávka

MC Ferda Svitávka nabízí své služby od r. 2008. Je umístěn v budově obecního úřadu městyse Svitávka. Své akce dělí na pravidelné a příležitostné (především výšlapy). V současnosti nabízí pro děti předškolního věku (mimo volné herny) volnočasové aktivity s názvem „Tvoření pro děti“ a „Výuka angličtiny“. Činnost MC je také rozšířena v dopoledním provozu o klub Broučci – pro děti, které se nedostaly do MŠ.¹⁰³

¹⁰² Srov. *Chocholík – klub rodičů v Kunštátě* [online]. © 2011-2013 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://www.chocholik.cz>

¹⁰³ Srov. *Mateřské centrum Ferda Svitávka* [online]. 2008 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://www.mcfesda.cz>

4 VÝZKUM

V empirické části práce uvádíme výzkum primárně zaměřený na rodiče dětí předškolního věku v regionu Boskovicko. V doplňkové části výzkumu jsme oslovili i děti. Zabývali jsme se tím, jak rodiče vnímají volný čas svých dětí, a zároveň jsme zkoumali pohled dětí samotných na jejich volný čas. Výchozím předpokladem pro respondenta při dotazníkovém šetření bylo jeho místo pobytu v regionu Boskovicko a jeho dítě v předškolním věku, které navštěvovalo zájmovou aktivitu v jednom ze zařízení nebo spolků (Junák, DDM, Mateřská centra). Pro doplňkovou metodu jsme zvolili podobné předpoklady (místo pobytu, zapojení do organizované volnočasové činnosti, věk). Představíme si stanovené cíle, výzkumné otázky a hypotézy. V podkapitolách empirické části naší práce se budeme zabývat popisem výzkumného vzorku a samotnou metodologií výzkumu.

4.1 STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH CÍLŮ

Hlavní cíle empirické části jsou:

- Zjištění, zda zájmová orientace přechází z rodiče na dítě, resp. zda děti navštěvují stejné zájmové činnosti jako dříve jejich rodiče.
- Zjištění, zda (dřívější) zájmová orientace rodičů u čtyř zájmů s nejvyšší četností (sport, výtvarná činnost – rukodělná činnost, skaut, zpěv – hra na hudební nástroj) přechází na dítě.
- Zda platí tvrzení, že starší děti navštěvují více zájmových činností.
- Zda je pravdivé tvrzení, že zájem/nezájem rodičů o využívání kroužků ve stanovenou dobu ovlivňuje rodičovo nejvyšší dokončené vzdělání.

Dalšími cíli empirické části práce jsou:

- Zjištění vnímání volného času dětí předškolního věku jejich rodiči.
- Zjištění motivace rodičů k umístění svého dítěte do zájmové aktivity.

V neposlední řadě jsme se ptali samotných dětí, jak by nejraději trávily svůj volný čas. Hlavní cíle výzkumu budou naplněny verifikací výzkumných otázek, dílčí cíle naplníme odpovědí na níže stanovené výzkumné otázky.

K dosažení stanovených cílů jsme si zvolili tyto prostředky:

- Vymezení problému, stanovení cíle průzkumu, návrh metod a výběr vzorku.
- Sestavení dotazníku pro rodiče dětí předškolního věku navštěvující zájmové aktivity v regionu Boskovicko a následné provedení výzkumu.
- Provedení doplňkové části výzkumu – kresba dětí předškolního věku v regionu na téma „jak nejraději trávím odpoledne?“ – „co nejraději odpoledne dělám?“
- Vyhodnocení dotazníkového šetření a kreseb dětí /analýza výsledků/.
- Vypracování závěrů výzkumu, shrnutí poznatků, přijetí či odmítnutí stanovených hypotéz.
- Předložení východisek a doporučení.

4. 1. 1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Vytvoření dotazníku pro rodiče předcházela formulace výzkumných otázek. Mezi výzkumné otázky jsme zařadili tyto:

Výzkumná otázka č. 1.

Přechází některá zájmová orientace rodičů na jejich děti? Jsou nynější zájmové aktivity dětí v předškolním věku totožné s (dřívějším) zájmovým zaměřením jejich rodičů?

Výzkumná otázka č. 2.

Jak si rodiče představují ideálně strávený volný čas svých dětí?

Výzkumná otázka č. 3.

Z jakých důvodů rodiče přihlašují děti do zájmových útvarů?

Výzkumná otázka č. 4.

Jak si svůj volný čas představují děti?

Výzkumná otázka č. 5.

Kde a jak svůj volný čas děti tráví?

Výzkumná otázka č. 6.

Uvítali by rodiče možnost zvolit si čas zájmové aktivity pro své dítě?

4. 1. 2 FORMULACE HYPOTÉZ

Rozšířením výzkumných otázek /Jsou některé (dřívější) zájmy rodičů přenositelné na jejich děti? Je pravdou, že starší děti mají více zájmových aktivit než děti mladší? Je zájem o domluvu času zájmové činnosti pro dítě vázán na nejvyšší dokončené vzdělání rodičů?/ byly následně vymezeny tyto hypotézy:

H₁: Zájmová orientace dítěte je závislá na zájmové orientaci rodiče.

H₂: Zájmová orientace u zájmové činnosti sport přechází z rodiče na dítě.

H₃: Zájmová orientace u zájmové činnosti výtvarná činnost – rukodělná činnost přechází z rodiče na dítě.

H₄: Zájmová orientace u zájmové činnosti skaut přechází z rodiče na dítě.

H₅: Zájmová orientace u zájmové činnosti zpěv – hra na hudební nástroj přechází z rodiče na dítě.

H₆: Starší děti předškolního věku navštěvují více zájmových aktivit než mladší děti předškolního věku.

H₇: Je pravdivé tvrzení, že zájem/nezájem rodičů o využívání kroužků ve stanovenou dobu ovlivňuje rodičovo nejvyšší dokončené vzdělání.

4. 1. 3 VÝZKUMNÝ VZOREK

Za výzkumný vzorek jsme si zvolili **rodiče** předškolních dětí docházejících do jednoho ze zařízení (Junák, DDM, Mateřská centra)¹⁰⁴. Toto rozložení jsme preferovali zejména proto, abychom obsáhli plošně nabídku zájmových aktivit pro děti předškolního věku poskytovanou v regionu. Strukturu respondentů zobrazuje

¹⁰⁴ Jednotlivá zařízení jsme detailně popsali v teoretické části práce.

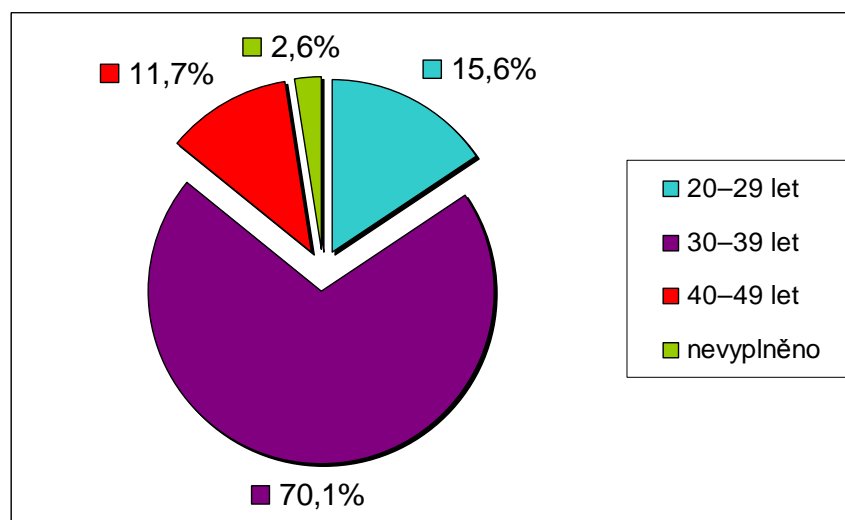
níže přiložená tabulka 1. Výzkumným vzorkem se stalo 77 respondentů, z čehož bylo 60 žen a pouze 17 mužů (návratnost dotazníků uvádíme v oddíle 4.2.4 Časová organizace a realizace průběhu šetření). Zjištění této skutečnosti dokazuje větší zapojení žen–matek při organizaci volného času svých dětí. Většinou to totiž byla matka, kdo dovedl dítě na zájmovou aktivitu nebo dítě ze zájmové aktivity odváděl.

	Počty navrácených dotazníků (ks)	Procentuální zastoupení (%)
Junák	30	39,0
DDM	21	27,3
MC	26	33,8

Celkem (Σ)	77	100,0
------------	----	-------

Tabulka 1: Struktura respondentů.

Z hlediska věkových kategorií vyplnilo dotazník 12 respondentů ve věku 20–29 let, 54 respondentů ve věku 30–39 let, 9 respondentů ve věku 40–49 let a 2 respondenti ponechali kolonku s věkem nevyplněnou. Výzkumný vzorek z hlediska rozložení ve věkových kategoriích jsme graficky znázornili v přiloženém grafu 1.¹⁰⁵

Graf 1: Struktura výzkumného vzorku z hlediska věku.

Věk dětí respondentů

Věkové rozpětí bylo stanoveno od 3 do 7 let (dle vymezení předškolního věku). Největší zastoupení měla věková kategorie 6 let, kterou označilo 34 respondentů. Následovaly kategorie 5 let (15 respondentů), 4 roky

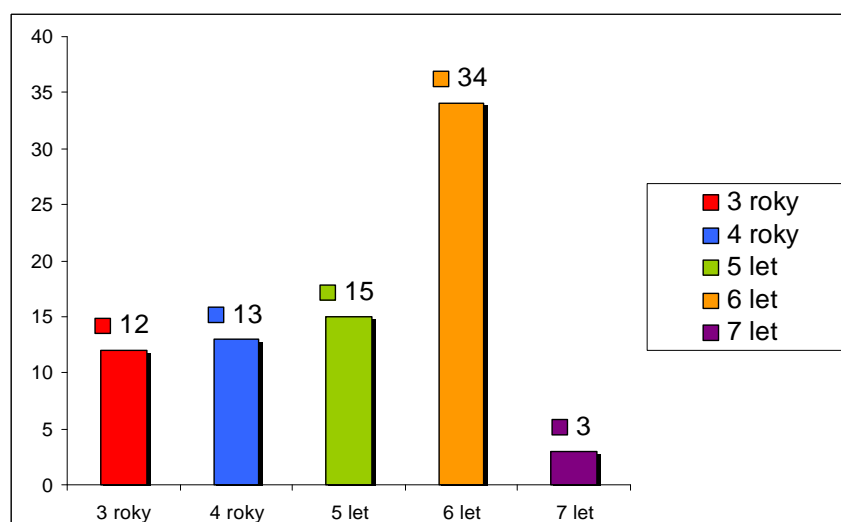
¹⁰⁵ Narozdíl od ostatních grafů jsme v tomto případě byli nuceni použít graf výsečový, abychom mohli zobrazit procentuální rozložení.

(13 respondentů) a 3 roky (12 respondentů). Věková kategorie 7 let byla označena pouze třemi respondenty, což je logické, jelikož v sedmi letech navštěvuje většina dětí již školní docházku a je tedy nutné nacházet zájmové činnosti pro tuto věkovou kategorii (mladší školní věk). Z vyhodnocení položky tedy vyplývá, že zájmové aktivity pro děti předškolního věku v regionu Boskovice nejvíce využívají děti těsně před vstupem do základních škol.

	(n)	(%)
3 roky	12	15,6
4 roky	13	16,9
5 let	15	19,5
6 let	34	44,2
7 let	3	3,9

Celkem (Σ)	77	100,0
---------------------	----	-------

Tabulka 2: Četnosti věkových kategorií dětí.

Graf 2: Struktura dětí respondentů z hlediska věku.

Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

Při vyhodnocení položky zaměřující se na nejvyšší dosažené vzdělání respondentů jsme zjistili, že náš výzkumný vzorek obsahuje 36 (46,8%) respondentů se středoškolským vzděláním zakončeným maturitní zkouškou. Následuje 27 (35,1%) respondentů zastupujících vysokoškolsky vzdělané; 11 (14,3%) absolventů SOU a SŠ bez maturity; 3 (3,9%) se vzděláním na vyšších odborných školách. V našem výzkumném vzorku se nenalézá nikdo se vzděláním základním.

	(n)	(%)
ZŠ	0	0,0
SOU a SŠ bez maturity	11	14,3
SOU a SŠ zakončené maturitní zkouškou	36	46,8
VOŠ	3	3,9
VŠ	27	35,1
Celkem (Σ)	77	100,0

Tabulka 3: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů.

Při doplňkové metodě našeho výzkumu (kresbě dětí) se stalo výzkumným vzorkem 30 dětí předškolního věku navštěvující výše zmíněné organizace (Junák, DDM, Mateřská centra). Protože byla činnost s dětmi časově náročnější,¹⁰⁶ byl získán poměrně malý vzorek kreseb, avšak pro doplňkovou metodu našeho výzkumu nám plně postačuje.

4.2 METODIKA

Pro sběr dat byla zvolena forma kvantitativního výzkumu. Výzkumnou technikou bylo dotazníkové šetření¹⁰⁷ u rodičů dětí předškolního věku doplněné o kvalitativní šetření na dětech formou kresby. Dotazník byl zcela anonymní. U kreseb jsme zapisovali pouze věk a krátký popis vytvořeného díla.

4.2.1 DOTAZNÍK

Dotazník je dle P. Gavory spojen s dotazováním, lze jej vymezit jako „*způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí.*“¹⁰⁸ Nevýhodami dotazníkového šetření je hrozba nižší návratnosti, chybějící kontrola – zda dotazník opravdu vyplnil oslovený respondent, omezená možnost odpovědí při uzavřených otázkách či fakt, že při dotazníkovém šetření často respondent odpovídá tak „jak by

¹⁰⁶ Postup a časová náročnost doplňkové metody výzkumu je detailněji popsána v oddílu 4.2.4 Časová organizace a realizace průběhu šetření.

¹⁰⁷ Plné znění dotazníku a jeho grafická úprava v příloze č. 3.

¹⁰⁸ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. s. 99.

to mělo být“ a ne „tak jak to opravdu je“. Výhodami dotazníkového šetření jsou anonymita respondenta, čas na promyšlení odpovědi aj.¹⁰⁹

Sestavený nestandardizovaný dotazník se skládal z úvodního oslovení a vysvětlení problematiky, jednotlivých otázek a závěrečného poděkování. V úvodu dotazníku bylo uvedeno upozornění, že v případě docházky více respondentových dětí (předškolního věku) na zájmovou aktivitu, je nutné dotazník vyplňovat pouze u jednoho dítěte. V dotazníku jsme se ptali na 13 otázek. Z toho bylo 6 uzavřených otázek, 4 polouzavřené otázky, 1 otevřená otázka a 2 škálové otázky. Dotazník měl také 4 neočíslované otázky pro sběr demografických údajů a následné třídění dotazníků. Rodiče měli možnost vyplnit dotazník v čase, kdy předávali nebo vyzvedávali dítě ze zájmové aktivity v daném zařízení, nebo si jej odnést domů a po vyplnění odevzdat do desek, aby byla zachována jejich anonymita.

Jednotlivé otázky dotazníku měly, dle stanovených výzkumných otázek, zjistit, zda respondenti využívali dříve nabídky zájmových činností (ot. č. 1), a dále zjistit jejich případnou zájmovou orientaci (ot. č. 2) mezi sportem, turistikou a tábořením, skautem, pionýrem, výpočetní technikou, výtvarnou činností a rukodělnou činností, zpěvem a hrou na hudební nástroj, cizím jazykem. Zájmové činnosti mohli respondenti doplnit. Dále jsme se zaměřili na „rodičovské pojetí volného času dětí“ (ot. č. 3). Dotazovali jsme se na případnou docházku dětí respondenta do MŠ (ot. č. 4) a využívání zájmových aktivit v této instituci (ot. č. 5). Zajímala nás také průměrně strávená doba respondenta s jeho dítětem (ot. č. 6), vykonávané činnosti ve volném čase dítěte (ot. č. 10) a počet zájmových aktivit, které respondentovo dítě navštěvuje (ot. č. 7), i tam strávenou časovou relaci (ot. č. 11). Byla nabídnuta totožná škála zájmového zaměření (ot. č. 8) a respondent mohl vyjádřit svoji motivaci k umístění svého dítěte do zájmových aktivit (ot. č. 9.). V závěru dotazníku jsme se dotazovali, zda současná docházka dítěte respondenta na zájmovou aktivitu řeší jejich problém s hlídáním dítěte (ot. č. 12), případně zda by jim možnost vybrat si čas zájmové činnosti pro dítě připadala zajímavá (ot. č. 13).

¹⁰⁹ GAVORA, Peter a kol. 2010. *Elektronická učebnica pedagogického výskumu*. [online]. Bratislava: Univerzita Komenského, 2010. Dostupné z: <http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk>

4. 2. 2 DOPLŇKOVÁ METODA – KRESBA DĚTÍ

Při doplňkové metodě výzkumu jsme dětem v rámci jejich zájmové aktivity (kterou jsme osobně navštívili) zadali téma k výtvarnému tvoření. Toto téma můžeme nazvat otázkou, která byla pokládána při zadání úkolu dětem: „**Jak byste chtěli nejraději trávit odpoledne?**“ Dítě po vytvoření mělo svůj výtvar vlastními slovy popsat.

4. 2. 3 METODOLOGIE PRŮZKUMU A VYHODNOCENÍ DAT

Vyhodnocení dat proběhlo rozborem získaných informací z dotazníkového šetření (kvantitativně i kvalitativně). Doplňkovou výzkumnou metodou byla kresba dětí. Jednotlivé kresby jsme zařadili do námi vytvořených kategorií (kategorie popisujeme v oddíle 5. 1. Analýza získaných dat). K ověření hypotéz byl použit test dobré shody chí-kvadrát, test nezávislosti pro kontingenční tabulku a test nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku. Popis použitých statistických metod pro testování hypotéz je detailněji popsán v příloze č. 4.

4. 2. 4 ČASOVÁ ORGANIZACE A REALIZACE PRŮBĚHU ŠETŘENÍ

Výzkum proběhl v lednu a únoru roku 2014. Samotnému výzkumu předcházela pilotáž, která umožnila větší vhled do problematiky a zároveň upřesnění některých otázek. Byla upřesněna a zjednodušena např. otázka č. 6, 7 a 11.

Před zahájením výzkumu jsme se osobně kontaktovali se zástupci jednotlivých organizací. Pokusili jsme se oslovit všechny organizace nabízející zájmové aktivity pro děti předškolního věku na území regionu Boskovicko. Od 3 subjektů jsme však nedostali souhlasné vyjádření s provedením výzkumu. Rozdělili jsme respondenty do tří skupin /respondenti Junáka, respondenti Mateřských center, respondenti z DDM/ a mezi ně jsme rovnoměrně (skrze veškeré subjekty vyjma zmíněných tří) rozložili 150 dotazníků. Vrátilo se nám 77 dotazníků, což odpovídá 51,3% návratnosti. Procentuální rozložení návratnosti z jednotlivých zařízení a spolků je znázorněno na níže přiložené tabulce 4.

Mezi rodiči obecně o vyplňování dotazníku nebyl příliš velký zájem, pokoušeli se dotazníku vyhnout nebo na něj neměli čas. Větší návratnost jsme zaznamenali v případě, kdy při oslovování jednotlivých respondentů byl přítomný zadavatel. Data byla následně vložena do tabulek či grafů pro lepší přehlednost.

	Rozmístěné dotazníky (ks)	Navracené dotazníky (ks)	Návratnost (%)
Junák	50	30	60,0
DDM	50	21	42,0
MC	50	26	52,0
Celkem (Σ)	150	77	51,3

Tabulka 4: Návratnost dotazníků z jednotlivých zařízení.

Doplňková metoda výzkumu byla organizována jako jednorázová aktivita při pravidelných zájmových činnostech. **K výtvarné činnosti** dětem byly poskytnuty veškeré výtvarné potřeby, především papíry A4 i pastelky a fixy. Výsledná kresba měla mapovat **aktuální pocit** dítěte a jeho vnímání volného času. Většinou daná aktivita trvala cca 30–45 minut, z čehož 10 minut zabrala motivace dětí a případná příprava pomůcek.

Rizikem této techniky bylo, že děti budou rozrušené, nebudou spolupracovat nebo nebudou chtít svůj výtvarný popisat. Na dané aktivitě jsme tedy vždy spolupracovali s daným vedoucím–pedagogem, který děti znal a mohl je tedy správně motivovat. Výsledný výtvarný nám každé dítě osobně popsal vlastními slovy a my jsme si o něm udělali jednoduchý zápis. Ukázalo se, že v případech, kdy dítě tápalo v nápadu, obkreslilo nápad svého kamaráda, jehož téma přijalo za vlastní. I přesto se podařilo sesbírat pestrou škálu kreseb, které jsme následně mohli podrobit analýze.

5 VÝSLEDKY ŠETŘENÍ

V následující kapitole se budeme zabývat analýzou získaných dat z dotazníkového šetření i doplňkové metody – kresby dětí, verifikací námi definovaných hypotéz a jejich vyhodnocení. V závěru kapitoly interpretujeme poznatky a vyvozujeme závěry.

5.1 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT

Analýza získaných dat probíhala vyhodnocením všech položek dotazníku a probíhala většinou za použití tzv. čárkovací metody. Jednotlivé položky měly za úkol sledovat výzkumné otázky. Doplňkovou metodu (kresbu dětí) jsme podrobili kvalitativní analýze, avšak rozebíráme ji společně s dotazníkem, řazena je za poslední položku.

Položka č. 1:

Navštěvoval/a jste do svých 26 let instituci nabízející naplnění volného času?

Po vyhodnocení této položky jsme zjistili, že většina (67) respondentů za svého mládí nějakým způsobem svůj volný čas vyplňovala v organizovaných zájmových aktivitách. Pouze 10 respondentů uvedlo, že se organizovaných zájmových aktivit neúčastnilo a trávilo svůj volný čas jinak. Z tohoto zjištění lze usuzovat, že rodiče v regionu Boskovicko, kteří v mládí trávili organizovaně svůj volný čas, přihlašují podstatně více svoje děti na zájmové aktivity.

Položka č. 2:

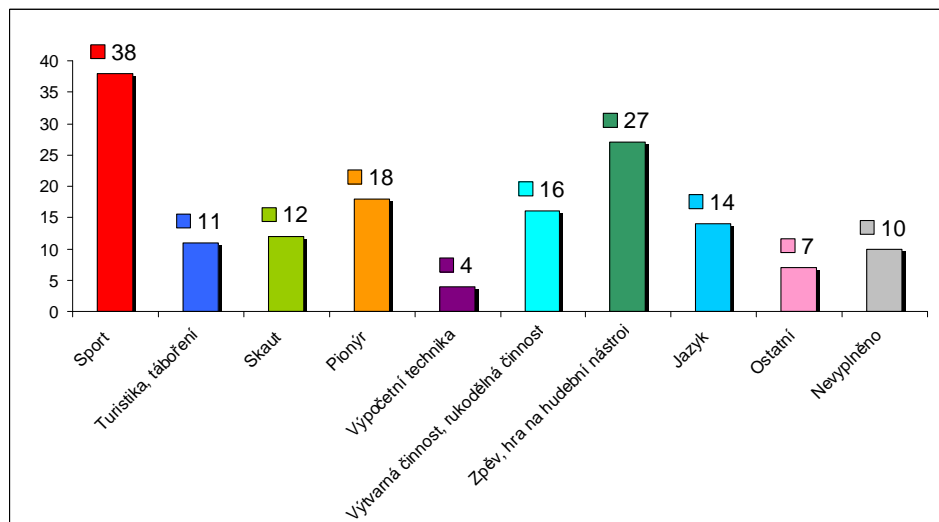
Jakého zaměření byla Vámi navštěvovaná volnočasová aktivita (kroužek)?

Respondenti mohli vybírat z nabízené škály organizovaných aktivit, pokud využívali jiné zájmové činnosti, mohli ji vyplnit v otevřené části položky. V položce taktéž mohli respondenti označit více odpovědí. Nejvyšší četnost měla odpověď „sport“ (38) následovaná „zpěvem, hrou na hudební nástroj“ (27). Ostatní zastoupení jednotlivých činností lze přehlednout v tabulce 5 nebo v grafu 3. Mezi zájmovými útvary v kolonce „jiné“ se vyskytly činnosti: tanec (1), farní společenství (2),

rybaření (1), střelecký (1), fotografický (1), hasiči (1). Průměrně každý respondent označil 2 zájmové útvary.

	(n)	(%)
Sport	38	49,4
Turistika, táboření	11	14,3
Skaut	12	15,6
Pionýr	18	23,4
Výpočetní technika	4	5,2
Výtvarná činnost, rukodělná činnost	16	20,8
Zpěv, hra na hudební nástroj	27	35,1
Jazyk	14	18,2
Ostatní	7	9,1
Nevyplněno	10	13,0

Tabulka 5: (Dřívější) zájmové aktivity respondentů.

Graf 3: (Dřívější) zájmové aktivity respondentů.

Položka č. 3:

Jak si představujete ideálně strávený volný čas Vašeho dítěte?

Tato položka byla otevřená a respondentovi tak umožňovala volně vyjádřit svůj názor (pohled) na ideální volný čas svého dítěte. Níže uvádíme některé výroky respondentů:

- „*hrou, pohybem, částečně s rodiči*“
- „*v hudebce, na procházce – hřišti, s ostatními dětmi ven...*“
- „*čas který dítě stráví některou pro ně zajímavou aktivitou, která je bude naplňovat, něco se naučí a seznámí se s kolektivem dětí, kamarádů*“
- „*hodně pohybu, kolektiv dobrých kamarádů, aktivity podporující kreativitu, vedení které respektuje osobnost*“

- „musí ho to bavit a naplňovat“
- „alespoň nějaký den aktivně mezi vrstevníky venku co nejvíc v přírodě“
- „sportem (bruslení, plavání, lyžování) hrou – sám, s rodiči, s kamarády; děláním úkolů předškoláků (z časopisu animáček, sluníčko) alespoň trochu pomáhat doma (úklid pokojíčku, prostírání stolu před jídlem, zalévání kyttek)“
- „dítě má radost z tvoření, hraje si a povídá s kamarády, něco nového se naučí“
- „kroužky rozvíjející jeho psychické i fyzické dovednosti“
- „v přírodě s kamarády, aby se naučilo hodnotám a dovednostem“
- „čas trávený ve skupině věkově smíšených dětí, kde se bude učit "mimochodem" i sociální dovednosti jako je pomoc, ale také pomoc přijímat, stanovení cíle, strategie, spolupráce apod. Naučí se prakticky uplatňovat teoreticky získané znalosti (...) a z věcí, které koná bude mít radost“
- „s rodinou (je jedno jak a kde)“
- „s ohledem na počasí převážně venku, spontánní hra a sportovní aktivity v rámci rodiny a nejbližších. Pestrá nabídka různých činností, ve kterých si dítě najde své zaměření a zůstanou ty nejoblíbenější“
- „v rodinném prostředí s knihou nebo vědomostní hrou“
- „podpora tvořivého myšlení, kreativity, logiky, svobodného myšlení“
- „...příprava na budoucí život“

Respondenti si nejvíce vykládali ideální volný čas svého dítěte ve spojitosti s **pohybem**–sportem (26) nebo časem stráveným v **přírodě** (15); s kamarády–vrstevníky (14) či „tak, aby je to naplňovalo a bavilo“ (14); kroužky a výlety (12) nebo hrou (12); s rodiči i prarodiči (11); tvořením (5), vzděláváním (5) nebo čtením (5); volnem a odpočinkem (5). Ostatní asociované aktivity byly nižších četností. Mezi ně patřily například hudební činnosti, úklid a domácí práce, tanec, duchovní rozvoj, rozvoj obecně, hodnoty, plavání, počítač, jóga. Několik (7) respondentů nedokázalo svoje pojetí volného času jejich dětí vyjádřit.

Lze říci, že většina rodičů vnímá volný čas svého dítěte individuálně, neopomínají důležitost rodiny, avšak již dítě směřují k vrstevníkům (kamarádům). Většina rodičů vnímá příznivě dosah sportovních aktivit a volného času tráveného v přírodě. Rodiče nezapomínají při výběru zájmových činností zohlednit zájmy a pocity dítěte.

Položka č. 4:

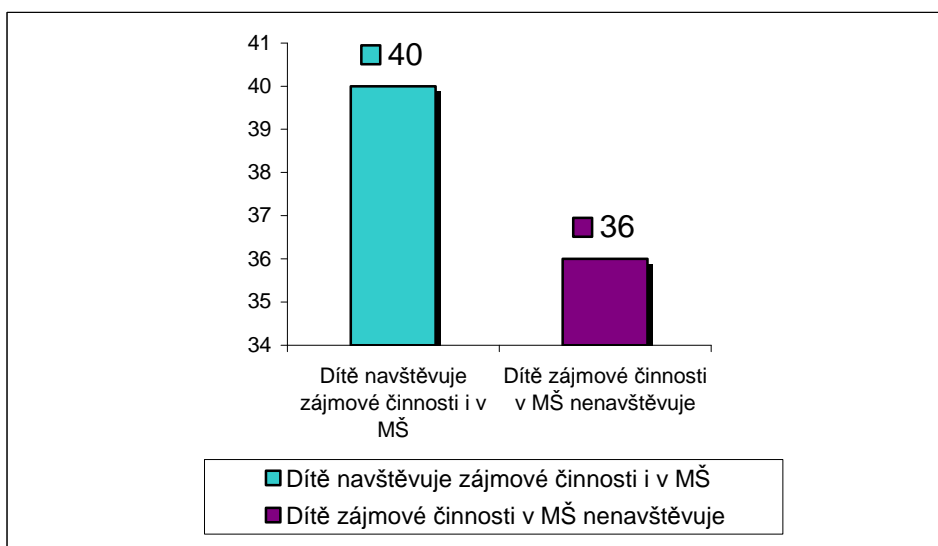
Navštěvuje Vaše dítě mateřskou školu?

Většina respondentů (70) uvádí, že jejich dítě mateřskou školu navštěvuje. Zbývající počet (7) respondentů zodpověděl tuto otázku negativní možností. Tuto položku lze následně porovnávat s položkou následující.

Položka č. 5:

Navštěvuje Vaše dítě kroužky (zájmové aktivity) v mateřské škole?

40 dětí (ze 77) navštěvuje zájmové aktivity i v rámci své MŠ. Takovéto zapojení mateřských škol jsme v námi zkoumaném regionu neočekávali. Lze sledovat velké tendence mateřských škol o zatraktivnění svých činností. Poměr je znázorněn na přiloženém grafu. Při porovnání s předchozí položkou dotazníku zjišťujeme, že tento poměr se ještě prohlubuje.

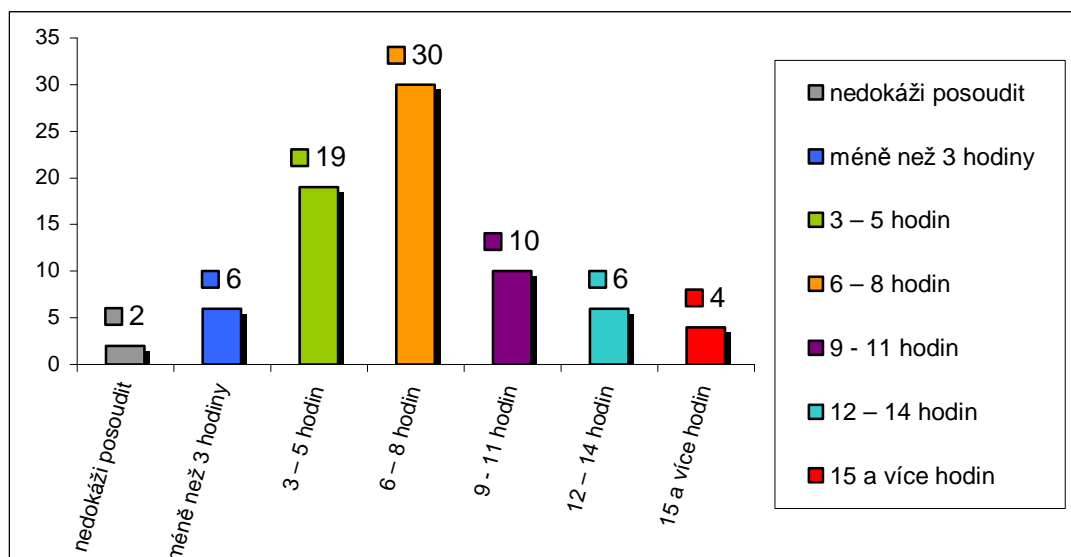

Graf 4: Zapojení dětí do zájmových činností v MŠ.

Položka č. 6:

Kolik hodin denně průměrně trávíte se svými dětmi?

Svůj čas s dětmi nedokáží posoudit 2 respondenti, zato 30 respondentů přiřazuje dětem časovou relaci 6–8 hodin. 19 dotázaných zodpovědlo 3–5 hodin, 9–11 hodin označilo 10 respondentů. Následovaly hodnoty k časovým relacím méně než 3 hodiny (6) a 12–14 hodin (6). Celou škálu zakončují respondenti, kteří se vyjádřili k hodnotě 15 a více hodin (4).

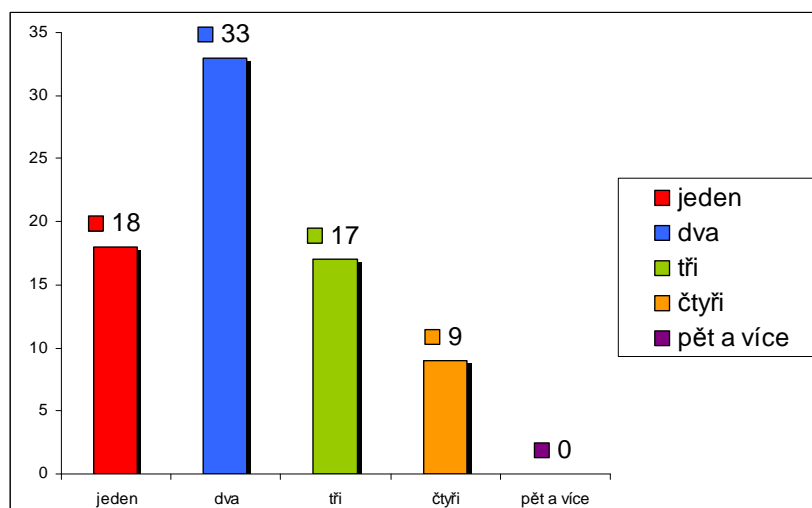

Graf 5: Průměrný čas rodiče strávený s dítětem.

Položka č. 7:

Kolik Vaše dítě navštěvuje „organizovaných“ zájmových aktivit (kroužků)?

Nejvíce dětí respondentů (33) navštěvuje současně 2 zájmové aktivity, v 18 případech navštěvuje dítě respondenta pouze jedinou zájmovou aktivitu. Děti se také zapojují do tří (17) nebo čtyř (9) zájmových aktivit. Jednotlivé četnosti dětmi navštěvovaných aktivit je možno porovnat na grafu 6.

Graf 6: Věkové rozložení dětí respondentů.

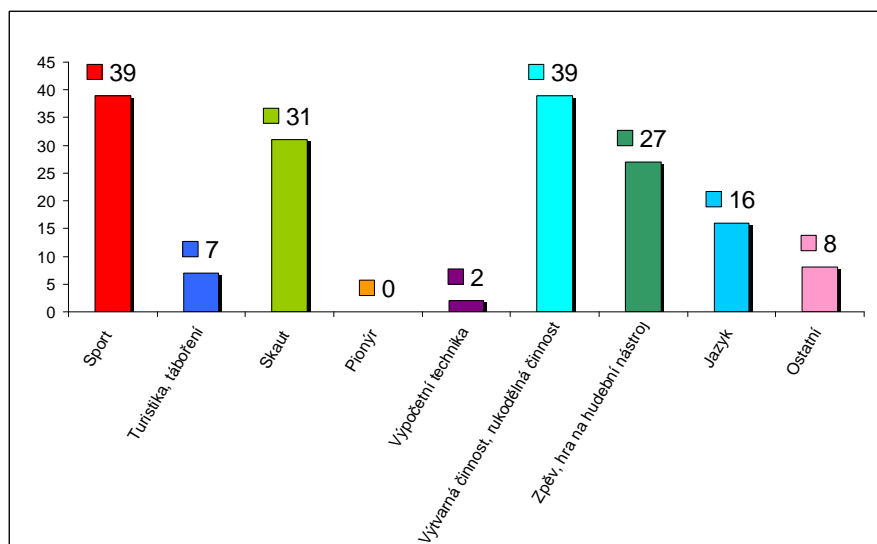
Položka č. 8:

Zájmové aktivity (kroužky) jsou zaměřeny?

Zájmové činnosti dětí respondentů se více přiklánějí ke dvěma položkám, a to **sportu** a **výtvarným/rukodělným činnostem**. Vzhledem k výraznému zastoupení Junáka v regionu lze pozorovat i poměrně vysokou četnost dětí orientovaných tímto směrem. Mezi ostatní zájmové aktivity zařadili respondenti tanec, jógu, šachy, balet, výpočetní techniku. Čtyři zájmové aktivity s největší četností (mezi které patřilo i zájmové zaměření zpěv – hra na hudební nástroj) byly vybrány v rámci ověřování hypotéz pro zjištění přenosu zájmu z rodiče na dítě v regionu.

	(n)	(%)
Sport	39	50,6
Turistika, táboření	7	9,1
Skaut	31	40,3
Pionýr	0	0,0
Výpočetní technika	2	2,6
Výtvarná činnost, rukodělná činnost	39	50,6
Zpěv, hra na hudební nástroj	27	35,1
Jazyk	16	20,8
Ostatní	8	10,4

Tabulka 6: Zájmové aktivity dětí respondentů.

Graf 7: Zájmové aktivity dětí respondentů.

Položka č. 9:***Z jakých důvodů jste dítě do zájmových aktivit (kroužků) přihlásili?***

Respondenti nejčastěji označovali možnost „chtěl(a) bych, aby dítě rozvinulo svoje dovednosti v daném zaměření“ a „sám(sama) jsem chodil(a) do podobného kroužku, a tak bych chtěl(a) směřovat dítě podobným směrem“. Při kombinaci obou výše zmíněných položek lze s jistou určitostí předpokládat snahu části rodičů ovlivňovat zaměření svých dětí.

	(n)	(%)
Sám/sama jsem chodil/a do podobného kroužku, a tak bych chtěl/a směřovat dítě podobným směrem	25	32,5
Sám/sama jsem žádnou zájmovou aktivitu nenavštěvoval/a, a tak bych rád/a aby toho využilo moje dítě	4	5,2
Chtěl/a bych, aby dítě rozvinulo svoje dovednosti v daném zaměření	38	49,4
Mé dítě má na dané zájmové aktivitě svého kamaráda/sourozence	13	16,9
Jiné	10	13,0

Tabulka 7: Důvody pro umístění dítěte do zájmové aktivity.

V jiných odpovědích se ukázalo např. tyto názory: „aby se dostalo mezi vrstevníky“, „socializace“, „aktivní trávení“, „baví ji to“, „více času pro sebe“, „je to více než důležité“, „zdravotní důvody“ aj.

Položka č. 10:***Které činnosti dělá Vaše dítě ve svém volném čase v průběhu týdne?***

Nejčastěji se dítě v průběhu týdne dle respondentů věnuje spontánní hře, času trávenému s rodiči či zájmovému úvaru. Následuje sledování televize nebo počítač a tablet.

	(n)	(%)
Spontánní hra	66	85,7
Čas trávený s rodiči	63	81,8
Spontánní hra v MC	19	24,7
Zájmový útvar (kroužek)	60	77,9
Sledování televize	40	51,9
Počítač (tablet)	32	41,6
Jiné	10	13,0

Tabulka 8: Přehled četností k položce č. 10 dotazníku.

Mimo uzavřené možnosti respondenti zmiňovali účast svých dětí na domácích pracích, hru se sourozenci, tvoření a kresbu, sport či čas s prarodiči.

Položka č. 11:***Kolik času Vaše dítě týdně v kroužcích stráví?***

Na 1–3 hodinách zájmové činnosti týdně se účastní 49 dětí respondentů. 4–6 hodin v rámci týdne vynakládá pro zájmové činnosti 20 dětí, 4 děti se pohybují v časové relaci 7–9 hodin, 3 děti navštěvují zájmovou činnost v méně než hodinovém čase a 1 dítě respondenta věnuje zájmové činnosti více než 10 hodin týdně.

	(n)	(%)
méně než hodinu	3	3,9
1 - 3 hodiny	49	63,6
4 - 6 hodin	20	26,0
7 - 9 hodin	4	5,2
10 a více hodin	1	1,3

Celkem	77	100,0
--------	----	-------

Tabulka 9: Děti týdně strávený čas v zájmových aktivitách.

Položka č. 12:***Řeší docházka Vašeho syna/dcery na některou zájmovou aktivitu (kroužek) Váš problém s hlídáním dítěte ve stanovenou dobu?***

55 respondentům docházka jejich dětí do organizovaných zájmových činností jejich problém s hlídáním dítěte ve stanovenou dobu neřeší. Zato 12 respondentům se tento problém řeší částečně a 7 respondentů odpovědělo, že zájmová aktivita jeho dítěte problém s hlídáním řeší. 3 respondenti nedokáží posoudit, zda zájmová aktivita jejich dítěte jim pomáhá řešit výše zmíněný problém.

	(n)	(%)
Ano	7	9,1
Ne	55	71,4
Částečně	12	15,6
Nedokáží posoudit	3	3,9

Celkem (Σ)	77	100,0
---------------------	----	-------

Tabulka 10: Přehled četností k položce č. 12 dotazníku.

Položka č. 13:***Myslíte si, že byste uvítali kroužky ve Vámi stanovenou dobu?***

Respondenti se u této položky převážně vyjadřovali pro kroužky ve stanovenou dobu, nebo resp. by jim tato možnost připadala zajímavá, což dokládají jednotlivé četnosti u daných možností.

	(n)	(%)
Ano	24	31,2
Spíše ano	29	37,7
Spíše ne	6	7,8
Ne	9	11,7
Nedokáží posoudit	9	11,7
Celkem (Σ)	77	100,0

Tabulka 11: Přehled četností k položce č. 13 dotazníku.

Doplňková metoda – kresba dětí

V rámci doplňkové metody jsme se zaměřili na samotné děti předškolního věku a jejich pojetí volného času. Pro výzkum jsme zvolili dětskou kresbu a tématem se stalo „jak bych chtěl nejrady stravit odpoledne.“ Výsledkem bylo 30 kreseb zobrazujících odpolední volný čas dětí. (Tyto kresby jsou součástí práce, jsou zobrazeny v příloze č. 5) Hledali jsme námi zvolené kategorie teoretického zázemí dítěte předškolního věku a volný čas. Zvolili jsme tyto kategorie:

- Dítě je na obrázku vyobrazeno samotné, resp. činnost je vykonávána pouze dítětem.
- Činnost je vykonávána s kamarády.
- Činnost je vykonávána s rodiči.

Přitom jsme zjistili, že 16 dětí zobrazuje svůj ideální volný čas samo, případně se zvířetem. Velkou část kreseb, na nichž byly děti zobrazeny samy, děti popisovaly jako „hru na něco“ – např. „*hraji si na Šmoulinku*“. Vytvořené kresby jsou však natolik rozmanité, že se nedají zcela přesně rozčlenit. Lze pouze sledovat určité spojitosti s přírodou i upozornit na fakt, že 3 děti nám nakreslily jako svůj ideální volný čas dívání se na televizi.

Volný čas strávený s rodiči považovalo za ideální 8 dětí, které převážně kreslily různé aktivity provozované s tátou, mámou či celou rodinou. K tomu se vázala malá část dětí, která svůj ideální čas vyobrazila se svými sourozenci (2). O to důležitější je, že svůj ideální čas strávený se svými kamarády zhodnocují pouze 4 děti.

Doplňková metoda našeho výzkumu zobrazila vnímání volného času z poněkud jiného úhlu pohledu, a to z pohledu dětí. Na takto malém vzorku kreseb nelze vyvozovat velké závěry, avšak můžeme potvrdit, že děti vnímají svůj volný čas

poněkud rozdílněji – nikdo z dětí nevyobrazil na své kresbě činnosti prováděné v organizované volnočasové aktivitě, kterou navštěvuje.

5.2 VERIFIKACE HYPOTÉZ

Testování hypotéz je rozhodováním, zda můžeme námi stanovenou hypotézu přijmout nebo odmítnout.¹¹⁰

Při testování hypotéz jsme nejdříve formulovali nulovou a alternativní hypotézu a následně rozhodli o jejich platnosti a ověřili testem dobré shody chí-kvadrát (hypotéza č. 1), chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku (u hypotézy č. 2 – č. 6) případně testem nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku (hypotéza č. 7). Statistické metody pro testování hypotéz jsou detailněji popsány v příloze č. 4. Všechny hypotézy jsme ověřovali při hladině významnosti 0,01.

5.2.1 VERIFIKACE HYPOTÉZY Č. 1

H_1 : *Zájmová orientace dítěte je závislá na zájmové orientaci rodiče.*

K vyhodnocení byly použity data k položkám dotazníku č. 2 a č. 6. a k ověření byl zvolen test dobré shody chí-kvadrát. Byla stanovena následující nulová a alternativní hypotéza:

H_0 : *Mezi současnou zájmovou činností dětí a (dřívějším) zaměřením jejich rodičů neexistuje závislost. (Děti navštěvují oproti svým rodičům jiné zájmové činnosti).*

H_A : *Mezi současnou zájmovou činností dětí a (dřívějším) zaměřením jejich rodičů existuje závislost. (Děti navštěvují stejné zájmové činnosti jako jejich rodiče).*

	(n)
Přechází	70
Nepřechází	99
Σ	169

Tabulka 12: Četnosti závislosti zájmové orientace dětí na (dřívějších) zájmových činnostech rodičů.

¹¹⁰ Srov. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. s. 19.

Vypočítanou hodnotu $\chi^2 = 4,98$, jsme porovnávali s hodnotou kritickou při jednom stupni volnosti 6,64. Protože námi vypočítaná hodnota je nižší než hodnota kritická, přijímáme nulovou hypotézu, tedy: **Mezi současnou zájmovou činností dětí a (dřívějším) zaměřením jejich rodičů neexistuje závislost. (Děti navštěvují oproti svým rodičům jiné zájmové činnosti.)** Dále jsme se tedy zabývali přechodem zájmové orientace rodičů na děti ve čtyřech nejvíce navštěvovaných zájmových aktivitách v regionu.

5.2.2 VERIFIKACE HYPOTÉZY Č. 2

H_2 : *Zájmová orientace u zájmové činnosti sport přechází z rodiče na dítě.*

K vyhodnocení byly použity data k položkám dotazníku č. 2 a č. 6. a k ověření byl zvolen test nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku. Byla stanovena následující nulová a alternativní hypotéza:

H_0 : *Mezi (dřívějším) zaměřením rodičů na sport a současnou zájmovou orientací jejich dětí na sport neexistuje závislost. (Zájmová orientace rodičů ve sportu nepřechází na jejich děti)*

H_A : *Mezi (dřívějším) zaměřením rodičů na sport a současnou zájmovou orientací jejich dětí na sport existuje závislost. (Zájmová orientace rodičů ve sportu přechází na jejich děti)*

Tabulka č. 13 zobrazuje četnosti odpovědí vázané k této hypotéze.

		Rodiče		
		Ano	Ne	
Děti	Ano	27	12	39
	Ne	11	27	38
		38	39	$\Sigma 77$

Tabulka 13: Čtyřpolní tabulka pozorovaných četností.

Dle příslušného vzorce pro čtyřpolní tabulku jsme vypočítali hodnotu $\chi^2 = 12,50$, kterou jsme následně srovnávali s hodnotou kritickou při jednom stupni volnosti 6,64. Vzhledem k tomu, že námi vypočítaná hodnota (12,50) je větší než hodnota kritická, odmítáme hypotézu nulovou a přijímáme hypotézu alternativní: **mezi (dřívějším) zaměřením rodičů na sport a současnou zájmovou orientací jejich dětí na sport existuje závislost.**

5. 2. 3 VERIFIKACE HYPOTÉZY Č. 3

H_3 : *Zájmová orientace u zájmové činnosti výtvarná činnost – rukodělná činnost přechází z rodiče na dítě.*

Podkladem pro vyhodnocení byly data k otázkám č. 2 a č. 6. Nulová a alternativní hypotéza zní takto:

H_0 : *Mezi (dřívějším) zaměřením rodičů na výtvarnou činnost – rukodělnou činnost a současnou zájmovou orientací jejich dětí na výtvarnou činnost – rukodělnou činnost neexistuje závislost.*

H_A : *Mezi (dřívějším) zaměřením rodičů na výtvarnou činnost – rukodělnou činnost a současnou zájmovou orientací jejich dětí na výtvarnou činnost – rukodělnou činnost existuje závislost.*

Jednotlivé pozorované četnosti k hypotéze č. 3 lze přehlednout v tabulce č. 14.

		Rodiče		
		Ano	Ne	
Děti	Ano	10	29	39
	Ne	6	32	38
		16	61	Σ 77

Tabulka 14: Čtyřpolní tabulka pozorovaných četností.

Vypočítanou hodnotu χ^2 , která se v tomto případě rovnala hodnotě 1,14, jsme srovnávali s hodnotou kritickou pro jeden stupeň volnosti, tj. 6,64. Protože námi vypočítaná hodnota je nižší než hodnota kritická, odmítáme alternativní hypotézu a přijímáme hypotézu nulovou. Tedy **mezi (dřívějším) zaměřením rodičů na výtvarnou činnost – rukodělnou činnost a současnou zájmovou orientací jejich dětí na výtvarnou činnost – rukodělnou činnost neexistuje závislost.**

5. 2. 4 VERIFIKACE HYPOTÉZY Č. 4

H_4 : *Zájmová orientace u zájmové činnosti skaut přechází z rodiče na dítě.*

K ověření hypotézy byly použity data z položek č. 2 a č. 6 dotazníku, a následně proběhlo stanovení nulové a alternativní hypotézy:

H_0 : Mezi (dřívějším) zaměřením rodičů na skauting a současnou zájmovou orientací jejich dětí na skauting neexistuje závislost.

H_A : Mezi (dřívějším) zaměřením rodičů na skauting a současnou zájmovou orientací jejich dětí na skauting existuje závislost.

Tabulka č. 15 zobrazuje četnosti odpovědí vázané k této hypotéze.

		Rodiče		
		Ano	Ne	
Děti	Ano	10	22	32
	Ne	2	43	45
		12	65	Σ 77

Tabulka 15: Čtyřpolní tabulka pozorovaných četností.

Hodnota χ^2 vypočítána jako hodnota 10,21, kterou bylo nutno srovnat s hodnotou kritickou při jednom stupni volnosti 6,64. Námí vypočítaná hodnota (10,21) je větší než hodnota kritická, odmítáme tedy hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní: **mezi (dřívějším) zaměřením rodičů na skauting a současnou zájmovou orientací jejich dětí na skauting existuje závislost.**

5. 2. 5 VERIFIKACE HYPOTÉZY Č. 5

H_5 : Zájmová orientace u zájmové činnosti zpěv – hra na hudební nástroj přechází z rodiče na dítě.

Podobně jako u výše zmíněných hypotéz jsme použili data k otázkám č. 2 a č. 6. Definice nulové a alternativní hypotézy proběhla následovně:

H_0 : Mezi (dřívějším) zaměřením rodičů na zpěv – hru na hudební nástroj a současnou zájmovou orientací jejich dětí na zpěv – hru na hudební nástroj neexistuje závislost.

H_A : Mezi (dřívějším) zaměřením rodičů na zpěv – hru na hudební nástroj a současnou zájmovou orientací jejich dětí na zpěv – hru na hudební nástroj existuje závislost.

Tabulka č. 16 zobrazuje četnosti odpovědí vázané k této hypotéze.

		Rodiče		
		Ano	Ne	
Děti	Ano	15	13	28
	Ne	12	37	49
		27	50	Σ 77

Tabulka 16: Čtyřpolní tabulka pozorovaných četností.

Vypočítanou hodnotu $\chi^2 = 6,62$ bylo nutné srovnat s hodnotou kritickou při jednom stupni volnosti (hodnota kritická = 6,64). Protože je vypočítaná hodnota nižší než hodnota kritická, přijímáme hypotézu nulovou: **Mezi (dřívějším) zaměřením rodičů na zpěv – hru na hudební nástroj a současnou zájmovou orientací jejich dětí na zpěv – hru na hudební nástroj neexistuje závislost.**

5. 2. 6 VERIFIKACE HYPOTÉZY Č. 6

H_6 : *Starší děti předškolního věku navštěvují více zájmových aktivit než mladší děti předškolního věku.*

H_0 : *Mezi mladšími a staršími dětmi předškolního věku neexistuje statisticky významný rozdíl v četnosti navštěvovaných zájmových aktivit.*

H_A : *Mezi mladšími a staršími dětmi předškolního věku existuje statisticky významný rozdíl v četnosti navštěvovaných zájmových aktivit.*

K vyhodnocení byla použita sebraná data z položky č. 7. K ověření hypotézy použit test chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku, kde jsme si rozdělili děti na mladší (věk 3–4 roky) a starší (5–7 let) pro kontingenční tabulku. Testování provedeme na hladině významnosti 0,01.

		Zájmové aktivity		
		jedna	více	
Děti	mladší	6	19	25
	starší	12	40	52
		18	59	Σ 77

Tabulka 17: Čtyřpolní tabulka pozorovaných četností.

Po provedení všech nutných výpočtů jsme vypočítali hodnotu $\chi^2 = 0,008$, což je menší hodnota než hodnota kritická 6,64, proto přijímáme hypotézu nulovou: **Mezi mladšími a staršími dětmi předškolního věku neexistuje statisticky**

významný rozdíl v četnosti navštěvovaných zájmových aktivit, a tedy nelze říci, že by starší děti navštěvovaly více zájmových aktivit než děti věkově mladší.

5.2.7 VERIFIKACE HYPOTÉZY Č. 7

H_7 : *Je pravdivé tvrzení, že zájem/nezájem rodičů o využívání kroužků ve stanovenou dobu ovlivňuje rodičovo nejvyšší dokončené vzdělání.*

H_0 : *Mezi zájmem/nezájmem o využívání kroužků ve stanovenou dobu a nejvyšším dokončeným vzděláním rodičů nejsou významné statistické rozdíly.*

H_A : *Mezi zájmem/nezájmem o využívání kroužků ve stanovenou dobu a nejvyšším dokončeným vzděláním rodičů jsou významné statistické rozdíly.*

K vyhodnocení byla použita sebraná data z položky č. 13. K ověření hypotézy jsme použili test chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Kontingenční tabulka má 8 stupňů volnosti, počítali jsme na hladině významnosti 0,01.

	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne	Nedokáži posoudit	
SOU a SŠ -	3	1	2	1	4	11
SOU a SŠ +	12	17	3	3	2	37
VOŠ a VŠ	9	11	1	5	3	29
	24	29	6	9	9	Σ 77

Tabulka 18: Kontingenční tabulka pro hypotézu č. 6.

Hodnota χ^2 se v tomto případě rovnala číslu 13,62, které bylo nutno srovnávat s hodnotou kritickou o 8 stupních volnosti, tj. 20,09. Jelikož je hodnota χ^2 nižší než kritická hodnota, přijímáme nulovou hypotézu, tudíž **mezi zájmem/nezájmem o využívání kroužků ve stanovenou dobu a nejvyšším dokončeným vzděláním rodičů nejsou významné statistické rozdíly**, tj. nejvyšší vzdělání není činitelem, zda rodič má/nemá zájem o dojednání času zájmové činnosti pro jeho dítě.

5.3 SHRNUÍ VÝSLEDKŮ

Výzkum byl proveden s **rodiči** dětí předškolního věku a dětmi samotnými. Umístěn byl do regionu Boskovicko, tedy regionu, ve kterém mají velkou váhu při organizování volnočasových aktivit pro děti předškolního věku zvláště tři subjekty – Junák, DDM a MC. Všechna potřebná data byla získána pomocí dotazníku. Při doplňkové metodě výzkumu jsme informace získávali formou kresby dětí. Výzkumné otázky se týkaly pohledu rodičů na volný čas jejich dětí. Také jsme zhodnotili pohled dětí na svůj volný čas.

Z výzkumu jsme získali tyto poznatky: Volný čas v regionu Boskovicko organizují dětem předškolního věku spíše matky než otcové. **Ideální volný čas dětí předškolního věku si rodiče představují jako čas trávený v přírodě, sportem, s kamarády, tak, aby to děti bavilo.** Rodiče převážně přihlášení dítěte do zájmové aktivity obhajují tím, že chtějí, aby rozvinulo svoje dovednosti v daném zaměření. Někteří rodiče vnímají jimi dříve navštěvovanou činnost jako přínosnou, a proto by chtěli dítě vést podobným směrem. **Přítom děti samotné si představují svůj ideální čas jako čas, kdy si na něco mohou hrát, případně vykonávat činnosti s rodiči/rodinou.**

Při ověřování hypotéz se nám nepodařilo potvrdit hypotézu H₁: *Zájmová orientace dítěte je závislá na zájmové orientaci rodiče.* Znamená to, že děti v obecném měřítku se zapojují do aktivit, odlišných od zájmového zaměření jejich rodičů. Při detailním pohledu na jednotlivé aktivity se nám však podařilo potvrdit hypotézu H₂: *Zájmová orientace u zájmové činnosti sport přechází z rodiče na dítě* a hypotézu H₄: *Zájmová orientace u zájmové činnosti skaut přechází z rodiče na dítě.* Naproti tomu se nám nepodařilo potvrdit, a tedy museli jsme odmítnout hypotézu H₃: *Zájmová orientace u zájmové činnosti výtvarná činnost – rukodělná činnost přechází z rodiče na dítě* a hypotézu H₅: *Zájmová orientace u zájmové činnosti zpěv – hra na hudební nástroj přechází z rodiče na dítě.*

Děti předškolního věku v regionu tráví svůj čas převážně spontánní hrou, s rodiči (rodinou) a v zájmových kroužcích. Většina z nich taktéž dochází do mateřské školy a i tam navštěvuje jednotlivé zájmové aktivity. Při testování námi stanovené hypotézy zabývající se rozdílem četností navštěvovaných zájmových

činností mezi staršími a mladšími dětmi v předškolním věku jsme došli k závěru, že nelze potvrdit hypotézu H₆: *Starší děti předškolního věku navštěvují více zájmových aktivit než mladší děti předškolního věku.*

Rodiče společně se svými dětmi tráví různě dlouhou dobu. Nejvíce se však přiklání k časové relaci 6–8 hodin denně.

Nejvíce dětí navštěvuje 2 aktivity, najdou se však i děti zapojující se do čtyř zájmových aktivit. V zájmových útvarech pak nejvíce děti tráví týdně přibližně 1–3 hodiny, což odpovídá výše zmíněným dvěma zájmovým aktivitám. V regionu Boskovicko jsou preferovány převážně zájmové činnosti: sport, výtvarná činnost, skauting a hudební činnost. V současnosti řeší pouze minimum kroužků rodičovské problémy s hlídáním dětí, avšak výzkum prokázal, že by o takovouto formu domluvy většina rodičů stála. Nepodařilo se nám potvrdit hypotézu H₇: *Je pravdivé tvrzení, že zájem/nezájem rodičů o využívání kroužků ve stanovenou dobu ovlivňuje rodičovo nejvyšší dokončené vzdělání.*

ZÁVĚR

V naší práci jsme se zabývali volným časem dětí předškolního věku a pohledem rodičů i dětí na tento volný čas, a to v rámci regionu Boskovicko. V první části naší práce jsme si přiblížili dítě předškolního věku z pohledu vývojové psychologie. Představili jsme si jeho dovednosti a schopnosti, kognitivní vývoj, emoce a socializaci. Dále jsme se zaměřili na problematiku volného času, při jejímž vymezování jsme dávali do kontextu získané znalosti o volném čase dětí předškolního věku. První část jsme zakončili představením organizací a spolků nabízejících dětem předškolního věku v regionu Boskovicko naplnění volného času formou zájmových činností.

V empirické části jsme popsali projekt výzkumu zaměřeného na rodiče dětí předškolního věku v regionu (v rámci námi představených institucí), při němž jsme zkoumali názory rodičů na volný čas svého dítěte. Zvláště jsme se zaměřili na možný přenos zájmové orientace rodiče na dítě. Zjistili jsme však, že děti v obecné rovině navštěvují oproti svým rodičům rozdílné zájmové aktivity. Detailně jsme se tedy zabývali přenosem čtyř zaměření s nejvyšší dosaženou četností při dotazníkovém šetření (sport, skaut, výtvarná činnost – rukodělná činnost, zpěv – hra na hudební nástroj). Při výzkumu jsme zjistili, že v regionu Boskovicko dochází k přenosu zájmové orientace z rodiče na dítě v aktivitách sport a skaut. Přenos zájmové orientace na výtvarnou – rukodělnou činnost a zpěv – hru na hudební nástroj nebyl potvrzen. Dále jsme se zaměřovali na počet navštěvovaných zájmových činností v závislosti na věku dítěte. V našem výzkumu se nám nepotvrdila hypotéza, že by starší děti navštěvovaly více zájmových činností. Po detailnějším prozkoumání dotazníků jsme zjistili, že někdy i tříleté děti navštěvují 3 zájmové aktivity za týden. V empirické části jsme též řešili otázku možné domluvy času jednotlivých zájmových činností pro děti předškolního věku. Je to myšlenka víceméně progresivní. Jednalo by se o ulehčení zátěže rodičů a na druhou stranu potenciál k tomu aby děti navštěvovaly méně zájmových činností, což korespondovalo s vyjádření námi zkoumaného vzorku dětí, které si svůj ideální čas představovaly trávený nějakou hrou či s rodinou. Neznamená to však, že by zájmové činnosti děti nebavily. Může to ovšem být možným ukazatelem, že organizovaný volný čas děti vnímají spíše jako povinnost. Toto téma je spíše námětem pro další vědecké

zkoumání. Velmi zajímavá a přínosná by byla aplikace námi použité doplňkové metody – kresby dětí – na větší počet respondentů. Plně si uvědomujeme, že nestandardizovaný dotazník vytvořený pro účely této práce má jisté rezervy, zvláště opomíjí fakt, že zájem dítěte může být vázán na otce či na matku. Avšak díky námi získanému vzorku jsme byli schopni zjistit jiné podstatné informace – především to, že volný čas dětí předškolního věku v regionu Boskovicko organizují spíše matky než otcové. Z našeho pohledu vnímáme, že je stále nutné hledat nové metody pro výzkum dětí předškolního věku.

Nyní můžeme říct, že jsme námi vytyčené cíle naplnili. Práce pro nás byla přínosem. Utvrdili jsme si v ní svůj postoj k volnému času dětí předškolního věku a dál je budeme při své činnosti s dětmi aplikovat do praxe. V regionu Boskovice budeme dále s těmito výstupy pracovat. Kladně hodnotíme vstřícný přístup organizací, který nám poskytly prostor pro uskutečnění dotazníkového šetření a také možnost účastnit se jednotlivých zájmových aktivit pro potřeby doplňkové části výzkumu.

Volný čas dětí předškolního věku a zvláště ten organizovaný se stává stále rozmanitějším. To vše by nebylo bez veškeré péle jednotlivých pedagogů, vedoucích zájmových aktivit, čerpajících při tvorbě programů víceméně z vlastních zkušeností. Úkol je to věru obtížný. Zvláště tyto lidi je nutné při jejich práci povzbuzovat, podporovat a dodávat jim sílu pro další činnost, případně i metodickou podporu. Doufáme, že tato práce nese jasné poselství, že zájmových aktivit s dětmi předškolního věku se není třeba bát a je nutné jim věnovat značnou odbornou pozornost.

SLOVNÍK POUŽITÝCH POJMŮ A ZKRATEK

aj. – a jiné

apod. – a podobně

atd. – a tak dále

Benjamínek – v Junáku označení věkové kategorie dětí předškolního věku

Bouldering – lezení po kamenných blocích bez jištění

Buildering – lezení po městské zástavbě

DDM – dům dětí a mládeže

Dospělý skauti – v Junáku obecné označení věkové kategorie 18+

Družina – v Junáku označení pro skupinu 6–8 dětí

GPS – global positioning system; globální polohovací systém

Kiting – posun po různém povrchu pomocí síly větru (vzdušného draka)

MC – mateřské centrum

MŠ – mateřská škola

PMR – „personal mobile radio“; občanské radiostanice (vysílačky)

Roveři/rangers – v Junáku označení věkové kategorie 15+

Skauti/skautky – v Junáku označení věkové kategorie staršího školního věku

Vlče/světluška – v Junáku označení věkové kategorie mladšího školního věku

ZÚ – zájmový útvar

BIBLIOGRAFIE

Literatura

BADEN-POWELL, Robert. *Skauting – tématické číslo: Na pomoc skautským vůdcům*. Praha: TDC, 2006. 60 s. ISSN 1210-9827.

BARTOŠ, Václav. *Kapitoly z výchovy mimo vyučování a pedagogiky volného času: pomocný studijní text pro kombinované studium*. V Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta, 2004. 50 s. ISBN 80-7044-608-0.

ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993. 415 s. ISBN 80-7066-534-3.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

GRECMANOVÁ, Helena et al. *Obecná pedagogika*. 2. Vyd. 1. Olomouc: Hanex, 1998. 192 s. ISBN 80-85783-24-X.

HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2011. 239 s. ISBN 978-80-262-0030-7.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 176 s. ISBN 80-717-8927-5.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

KOMINAREC, Igor. *Úvod do pedagogiky volného času*. Prešov: [s.n.], 2003. 113 s. ISBN 80-968608-5-2.

KRAMULOVÁ, Daniela. *Stokrát nic umožnilo osla, aneb Přetížené děti. Informatorium: časopis pro výchovu dětí od 3–8 let v mateřských školách a školních družinách*, 2013, 20(3), s. 16–17. ISSN 1210-7506.

KRATOCHVÍLOVÁ, Emília. *Pedagogika volného času: výchova v čase mimo vyučovania v pedagogickej teórii a v praxi*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2004. 307 s. ISBN 80-223-1930-9.

KUPKA, Ondřej. *Skauting – tématické číslo: Družinový systém ve skautských oddílech*. 1. vyd. Praha: TDC, 2005. 72 s. ISSN 1210-9827.

LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. 368 s. Psyché. ISBN 80-247-1284-9.

MERTIN, Václav. *Výchovné maličkosti: průvodce výchovou dítěte do 12 let*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 212 s. ISBN 978-80-7367-857-9.

NĚMEC, Jiří et al. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002. 119 s. ISBN 80-7315-012-3.

Mládež České republiky: informační publikace o dětech a mládeži v České republice. Praha: Česká rada dětí a mládeže, 2008. 29 s. ISBN 978-80-254-5793-1.

OPASCHOWSKI, Horst W. *Pädagogik der Freizeit: Grundlegung für Wissenschaft und Praxis*. Bad Heilbrunn/Obb.: J. Klinkhardt, 1976. 287 s.

PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008, 224 s. ISBN 978-80-7367-423-6.

PROKEŠOVÁ, Miriam. *Dítě a současný svět*. Vyd. 1. Ostrava: Repronis, 1999. 167 s. ISBN 80-86122-48-4.

PRŮCHA, Jan a KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013. 181 s. ISBN 978-80-262-0495-4.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8.

PŘADKA, Milan, KNOTOVÁ, Dana a FALTÝSKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. 45 s. ISBN 80-210-1946-8.

SPOUSTA, Vladimír et al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase: (úvod do studia pedagogiky volného času)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994, 183 s. ISBN 80-210-1007-X.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka et al. *Přehled vývojové psychologie*. 2. nezm. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. 175 s. ISBN 80-244-0629-2.

URBÁNEK, Vít. *Filozofické pojetí termínu volný čas*. In: HODAŇ, Bohuslav, ed. *Volný čas a jeho současné problémy: sborník příspěvků přednesených na vědeckém symposiu v Olomouci ve dnech 20. a 21. května 2002*. Olomouc: Hanex, 2002. s. 31–36. ISBN 80-85783-37-1.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

VÁŽANSKÝ, Mojmír. *Základy pedagogiky volného času*. 2. upr. a dopl. vyd. Brno: Print-Typia, 2001. 175 s., [15] s. příl. ISBN 80-86384-00-4.

VESELÁ, Jana. *Jak ve volném čase?: projekty her pro volný čas dětí a mládeže. Díl 1*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 1997. 121 s. ISBN 80-7041-146-5.

VOŇAVKOVÁ, Věra. a kol. *Skauting – tématiké číslo: Tichou poštou*. Praha: TDC, 2006. 28 s. ISSN 1210-9827.

ZAJÍC, Jiří. *Myšlenkové základy skautingu*. 2., opr. a dopl. vyd. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2001. 85 s. Vůdcovská zkouška; sv. 1. ISBN 80-86109-73-9.

Elektronické zdroje

Administrativní členění Jihomoravského kraje [online]. 2013 [cit. 2014-02-20].

Dostupné z:

[http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/3D001ECB7C/\\$File/130213m12.jpg](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/3D001ECB7C/$File/130213m12.jpg)

Co jsou mateřská centra. *Síť mateřských center o.s.* [online]. © 2009 [cit. 2014-02-09]. Dostupné z: <http://www.materska-centra.cz/sit-mc-v-cr/co-jsou-mc/>

Chocholík – klub rodičů v Kunštátě [online]. © 2011-2013 [cit. 2014-02-13].

Dostupné z: <http://www.chocholik.cz>

GAVORA, Peter a kol. 2010. *Elektronická učebnica pedagogického výskumu*. [online]. Bratislava : Univerzita Komenského, 2010. Dostupné z: <http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk/> ISBN 978-80-223-2951-4.

Informace o nás. *MC Boskovice* [online]. © 2009 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z:

<http://mcboskovice.webnode.cz/o-nas/>

Kam na Boskovicku?. *Region Boskovicko* [online]. 2010 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://www.regionboskovicko.cz/cs.html>

Kroužky. *Dům dětí a mládeže Letovice* [online]. © 2013 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://www.ddmletovice.cz/krouzky/>

Mateřské centrum Ferda Svitávka [online]. 2008 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://www.mcferda.cz>

MC Jablíčko [online]. 2008 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://www.mcjablicko.xf.cz>

Nabídka zájmových útvarů pro děti, mládež i dospělé: pro školní rok 2013–2014 [leták]. Boskovice: Dům dětí a mládeže Boskovice, okres Blansko, 2013, 2 s. [cit. 2014-02-09]. Dostupné z: <http://www.ddmboskovice.cz/zajmove-krouzky2/nabidka-zu-2012-2013/>

O DDM. *Dům dětí a mládeže Letovice* [online]. © 2013 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://www.ddmletovice.cz/o-ddm/>

Olešnické centrum Hastrmánek [online]. © 2008 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://hastrmanek.foxten.cz>

O nás. *DOMEČEK Mateřské centrum Letovice: centrum pro rodiče, prarodiče a děti* [online]. © 2012 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://materske-centrumdomecek.webnode.cz/o-nas/>

O nás. *Rodinné centrum Motýlek: Oáza pro děti a rodiče* [online]. © 2011 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://www.rcmotylek.com/o-nas/>

Poslání, principy a metoda skautingu [leták]. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2006. 2 s. [cit. 2014-02-09]. Dostupné z: <http://www.krizovatka.skaut.cz/organizace/dokumenty/e-knihovna/?act=get&check=ccad5abc4fd764a32d990a74823215a6&id=2184>

Skauting: Najít kamarády – zažít dobrodružství [online]. ©2011 [cit. 2014-02-25]. Dostupné z: <http://www.skaut.cz>

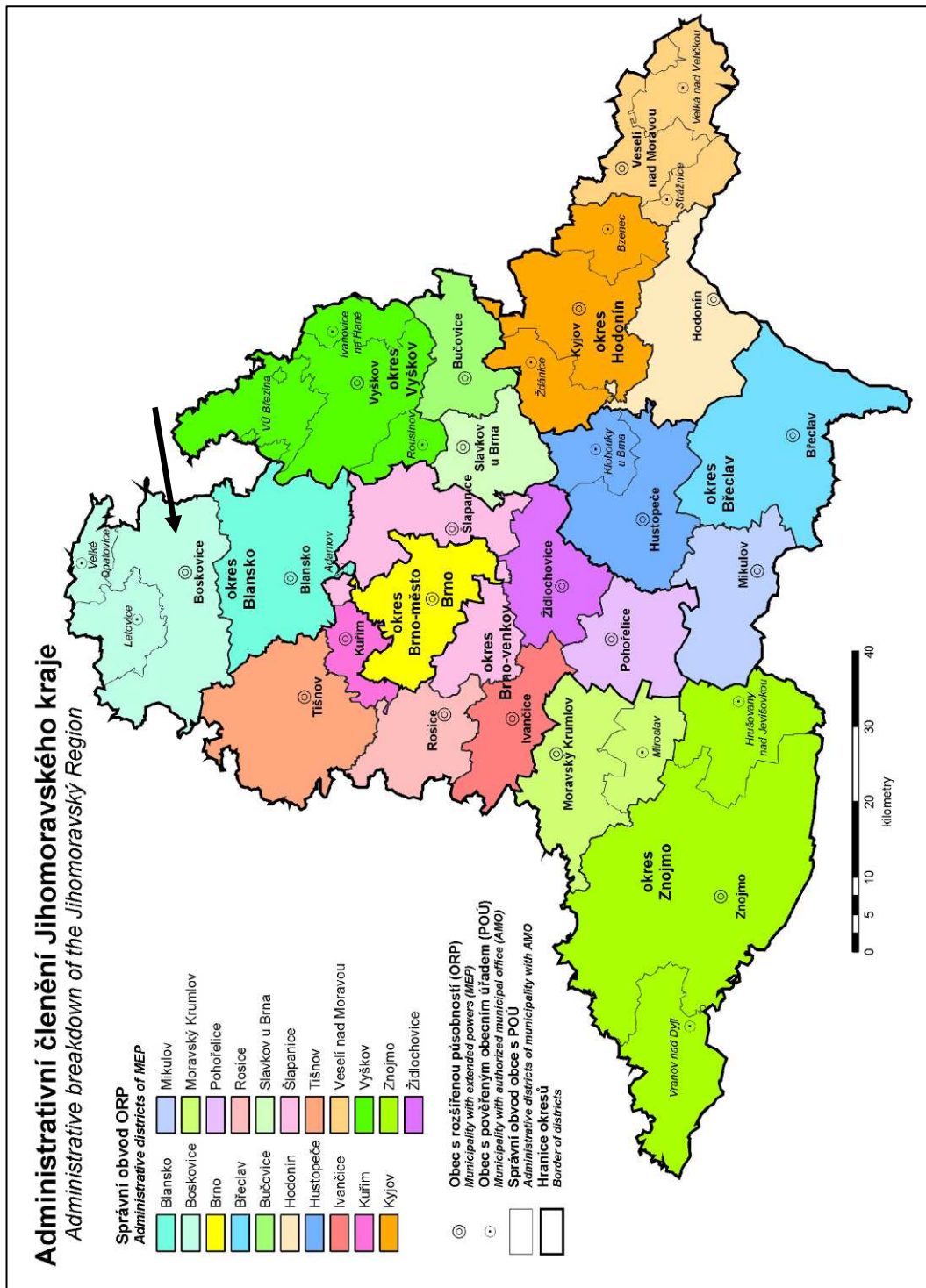
Skauti na svém sněmu změnili název své organizace, zvolili nové vedení a určili si cestu do roku 2022. *Skauting: Najít kamarády – zažít dobrodružství* [online]. [2014] [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.skaut.cz/novinky/aktualne/skauti-na-svem-snemu-zmenili-nazev-sve-organizace-zvolili-nove-vedeni-urcili-si-ces>

Stanovy Junáka – svazu skautů a skautek ČR: schválené X. Valným sněmem Junáka ve Vsetíně dne 21. 10. 2001. Praha, 2001. 16 s. [cit. 2014-02-09]. Dostupné z: <http://krizovatka.skaut.cz/organizace/dokumenty/spisovna/?act=get&check=62fd25df51b14435927b0e33f3a3fece&id=105>

Zajímavá fakta a čísla. *Skauting: Najít kamarády – zažít dobrodružství* [online]. ©2011 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://www.skaut.cz/skauting/o-skautingu/fakta-cisla>

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Geografické umístění regionu Boskovicko¹¹¹

¹¹¹ Srov. *Administrativní členění Jihomoravského kraje* [online].

Příloha č. 2 – Členění regionu Boskovicko¹¹²

¹¹² Převzato z: Kam na Boskovicku?. *Region Boskovicko* [online]. 2010 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://www.regionboskovicko.cz/cs.html>

Příloha č. 3 – Dotazník pro rodiče

Vážená paní, vážený pane,

obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku zabývajícím se **volným časem dětí předškolního věku** a pohledem rodičů na **využívání volného času dětí**.

Dotazník se dostává právě k Vám díky tomu, že **Váš syn/ Vaše dcera** navštěvuje některou z institucí poskytující volnočasové aktivity pro děti tohoto věku v regionu Boskovicko.

Dotazník si klade za cíl zjistit vztahy mezi **naplňováním volného času Vašich dětí a Vaším pohledem na jejich volný čas**. Výstupy bude možné použít například jako podklad pro možné zlepšování služeb pro děti předškolního věku. Výzkum je **anonymní** a jeho vyplňování by Vám nemělo zabrat déle než 10 minut. Pokud tuto zájmovou činnost navštěvuje více Vašich dětí, dotazník vyplňujte pouze v **rámci jednoho**. Děkuji.

S pozdravem,
Petr Lizna

Dotazník v rámci Instituce!

Vaše pohlaví ☐ muž ☐ žena	Vaše nejvyšší dosažené vzdělání ☐ ZŠ ☐ SOU a SŠ bez maturity ☐ SOU a SŠ zakončené maturitní zkouškou ☐ VOŠ ☐ VŠ
Váš věk	
Věk Vašeho dítěte ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7	

1. Navštěvoval/a jste do svých 26 let instituci nabízející naplnění volného času (kroužek, zájmová činnost)?

- ano
 ne
 nedokáži posoudit

2. **Jakého zaměření byla Vámi navštěvovaná „volnočasová“ aktivita (kroužek)?**
/je možno zaškrtnout více odpovědí/

- sport
 turistika, táboření
 skaut
 pionýr
 výpočetní technika
 výtvarná činnost, rukodělná činnost
 zpěv, hra na hudební nástroj
 jazyk - uveďte jaký.....
 ostatní - doplňte.....

3. **Jak si představujete ideálně strávený volný čas Vašeho dítěte?**

.....
.....
.....

4. Navštěvuje Vaše dítě mateřskou školu?

- ano
 ne

5. Navštěvuje Vaše dítě kroužky (zájmové aktivity) v mateřské škole?

- ano
 ne

6. Kolik hodin denně průměrně trávíte se svými dětmi?

/Zohledněte pouze čas, který dítě „neprospí.“ /

- méně než 3 hodiny
 3 - 5 hodin
 6 - 8 hodin
 9 - 11 hodin
 12 - 14 hodin
 15 a více hodin
 nedokáži posoudit

7. Kolik Vaše dítě navštěvuje organizovaných zájmových aktivit (kroužků)?

/Do součtu zájmových aktivit (kroužků) zahrňte i tu, v které jste dostali dotazník/

- jeden
 dva
 tři
 čtyři
 pět a více

8. Organizované zájmové aktivity (kroužky) jsou zaměřeny na:

/Je možno zaškrtnout více odpovědí/

- sport
 turistika, táboření
 skaut
 pionýr
 výpočetní technika
 výtvarná činnost, rukodělná činnost
 zpěv, hra na hudební nástroj
 jazyk - uveďte jaký

ostatní - doplňte

9. Z jakých důvodů jste dítě do zájmových aktivit (kroužků) přihlásili?

/je možno zaškrtnout více odpovědí/

- sám/sama jsem chodil/a do podobného kroužku, a tak bych chtěl/a směřovat dítě podobným směrem
- sám/sama jsem žádnou zájmovou aktivitu nenavštěvoval/a, a tak bych rád/a aby toho využilo moje dítě
- chtěl/a bych, aby dítě rozvinulo svoje dovednosti v daném zaměření
- mé dítě má na dané zájmové aktivitě svého kamaráda / sourozence
- jiná, doplňte

10. Které činnosti dělá Vaše dítě ve svém volném čase v průběhu týdne?

/zaškrtněte všechny, kterých se alespoň jednou Vaše dítě účastní/

- spontánní hra
- čas trávený s rodiči
- spontánní hra v mateřském centru
- zájmový útvar (kroužek)
- sledování televize
- počítač / tablet
- jiné

11. Kolik času Vaše dítě v kroužcích týdně stráví?

- méně než hodinu
- 1 - 3 hodiny
- 4 - 6 hodin
- 7 - 9 hodin
- 10 a více

12. Řeší docházka Vašeho syna/dcery na některou organizovanou zájmovou aktivitu (kroužek) Váš problém s hlídáním dítěte ve stanovenou dobu?

- ano
- ne
- částečně
- nedokáži posoudit

13. Myslíte si, že byste uvítali kroužky ve Vámi stanovenou dobu?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne
- nedokáži posoudit

Ještě jednou bych Vám chtěl poděkovat za čas vynaložený tomuto dotazníku.

Příloha č. 4 – Statistické metody pro testování hypotéz

„Statistické testy významnosti jsou postupy (procedury), pomocí nichž ověřujeme, zda mezi proměnnými existuje vztah (závislost, souvislost, rozdíl). Na základě testů významnosti rozhodujeme zda mezi jevy je statisticky významný vztah.“¹¹³

Test dobré shody chí-kvadrát¹¹⁴

V testu dobré shody chí-kvadrát se ověřuje, zda se pozorované hodnoty neodlišují od hodnot teoretických (odpovídajících nulové hypotéze). V tomto případě je O očekávaná četnost, P pozorovaná četnost. Výpočet se provádí vzorcem $\frac{(P-O)^2}{O}$. Výpočet porovnáme s kritickou hodnotou uvedenou v příloze č. 2 literatury Metody pedagogického výzkumu. Výpočtu stupňů volnosti dosáhneme při provedení vzorce uvedeného níže.

Test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku¹¹⁵

Testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku využíváme tehdy, kdy se rozhodujeme, zda mezi jednotlivými jevy existuje závislost (souvislost). Data získaná dotazníkovým šetřením je nutno v tomto případě zanást do kontingenční tabulky (někdy také označována jako tabulka se dvěma vstupy). Čísla v kontingenční tabulce pak vyjadřují četnosti odpovědí respondentů, kteří odpověděli určitým způsobem na první otázku a zároveň určitým způsobem na otázku druhou.

Pro každé pole kontingenční tabulky si vypočítáme očekávanou četnost (O). Tu odvodíme násobením okrajových četností tabulky (součtů četností v sloupcích a řádcích) a následným dělením celkovou četností. Pro každé pole se následně

vypočítá hodnota : $\frac{(P-O)^2}{O}$

¹¹³ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. s. 71–76.

¹¹⁴ Srov. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. s. 76–78.

¹¹⁵ Srov. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. s. 76–78.

Testové kritérium χ^2 je součtem všech vypočítaných hodnot $\frac{(P-O)^2}{O}$ pro všechna pole tabulky a je ukazatelem rozdílu mezi nulovou hypotézou a skutečností. Určíme počet stupňů volnosti tabulky (f) dle vzorce $f = (r-1) \cdot (s-1)$, kde r = počet řádků v tabulce, s = počet sloupců v tabulce. Dle zvolené hladiny významnosti porovnááme s hodnotou kritickou pro vypočítaný počet stupňů volnosti (f). Pokud je námi vypočítaná hodnota χ^2 vyšší než hodnota kritická, znamená to, že mezi námi pozorovanými jevy existuje statisticky významná souvislost. Proto odmítáme nulovou hypotézu.

Test nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabuku¹¹⁶

Test nezávislosti pro čtyřpolní tabulku je zvláštním případem tabulky kontingenční. Používá se v případě, kdy námi měřené hodnoty (proměnné) mohou nabývat pouze dvou kvalit. U čtyřpolní tabulky lze postupovat tak jako u tabulky kontingenční (tj. stanovit očekávanou četnost a následně vypočítat hodnotu χ^2). Avšak v tomto případě lze výpočet ulehčit použitím vztahu

$$\chi^2 = n \cdot \frac{(ad - bc)^2}{(a+b) \cdot (a+c) \cdot (b+d) \cdot (c+d)}$$

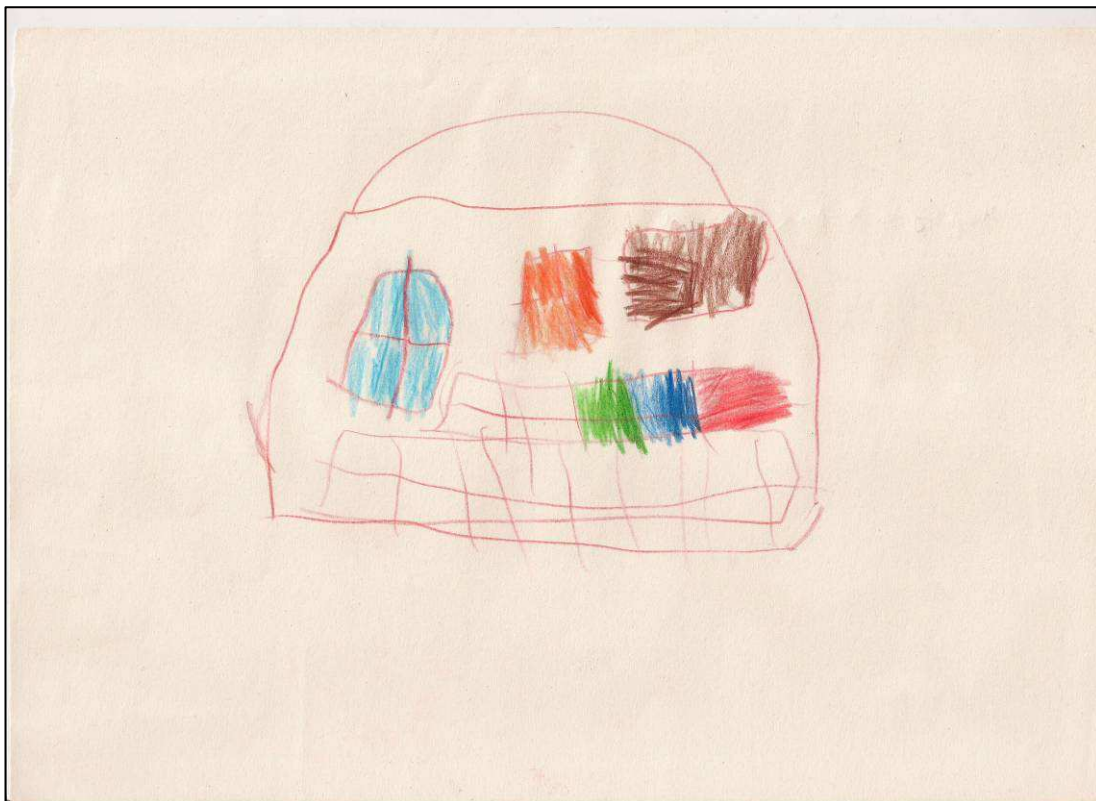
	a	$non\ a$	
β	a	b	$a + b$
$non\ \beta$	c	d	$c + d$
	$a + c$	$b + d$	n

Tabulka 19: Schéma čtyřpolní tabulky.

Po dosažení hodnot do vzorce srovnáváme následně vypočítanou hodnotu s hodnotou kritickou pro jeden stupeň volnosti na námi stanovené hladině významnosti. Pokud je námi vypočítaná hodnota větší než hodnota kritická, můžeme odmítnout nulovou hypotézu a přijmout hypotézu alternativní. Testu nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku lze užít pouze v případě, kdy pro celkovou četnost platí, že $n > 40$. V případě nižší četnosti, pro niž platí $20 < n \leq 40$, lze test použít pouze v případě, kdy žádná očekávaná četnost není nižší než 5. Jestliže jsou četnosti ve čtyřpolní tabulce až příliš malé, lze použít tzv. Fisherův kombinatoristický test.

¹¹⁶ Srov. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. s. 82–83.

Příloha č. 5 – Obrázky dětí

„Hraju na X-Box v domečku.“ (4 roky)

„Hraju si s kočkama.“ (7 let)

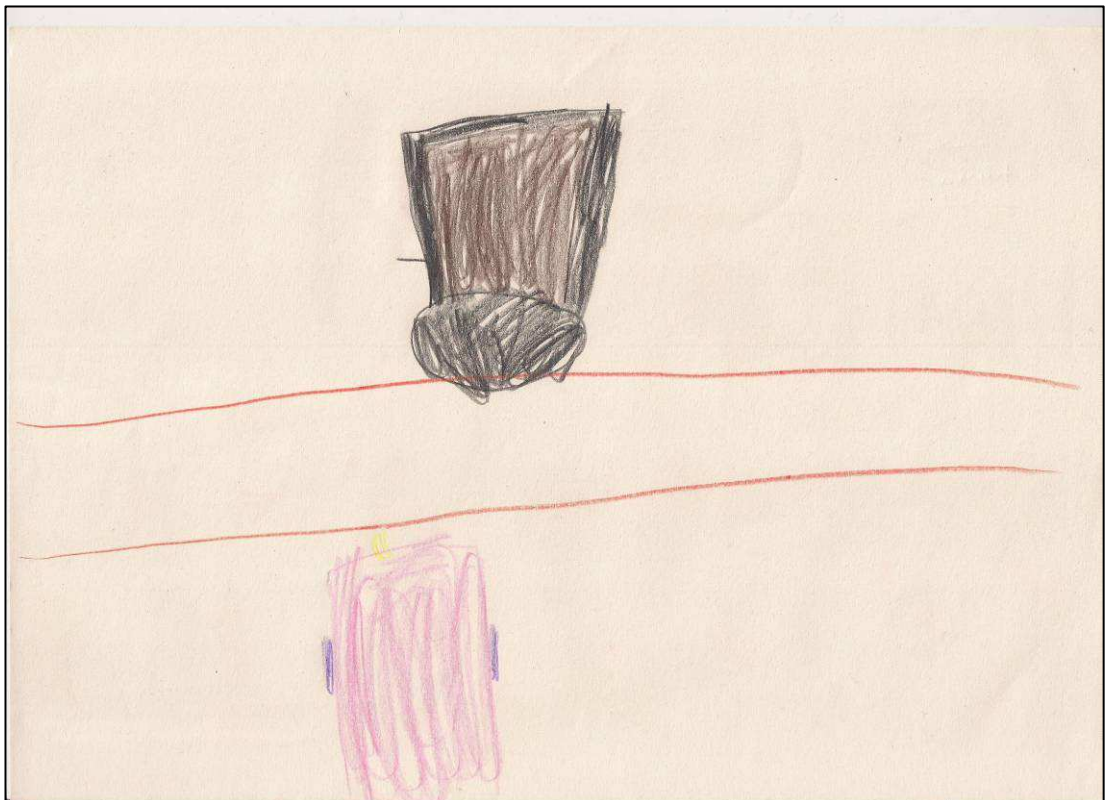
„Hraju si na psa.“ (5 let)

„Hraju si s bárbinkami.“ (6 let)

„Dívám se na křečky.“ (6 let)

„Dívám se na televizi.“ (5 let)

„Hraní si na princeznu“ (4 roky)

„Hraní si na Šmoulinku“ (3 roky)

„Hraní si na princeznu“ (3 roky)

„Hraní si na princeznu“ (4 roky)

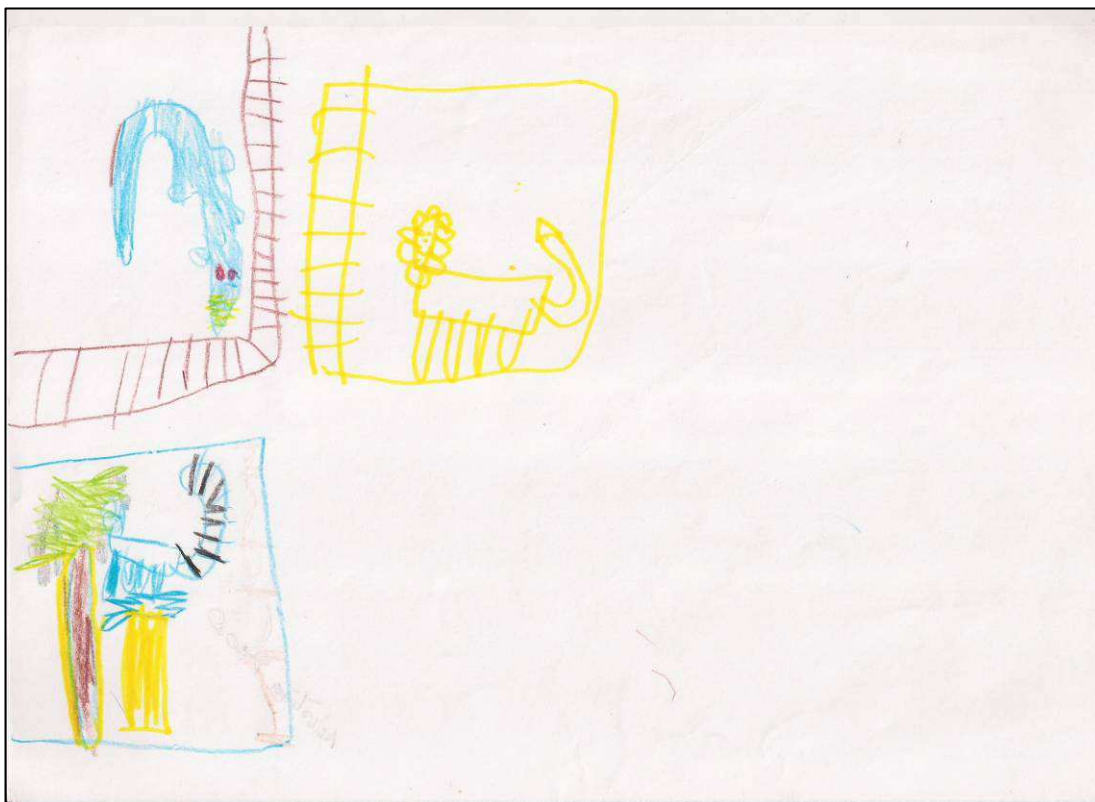
„Hraní si na princeznu“ (4 roky)

„S rodinou na hřišti“ (5 let)

„V parku na procházce“ (6 let)

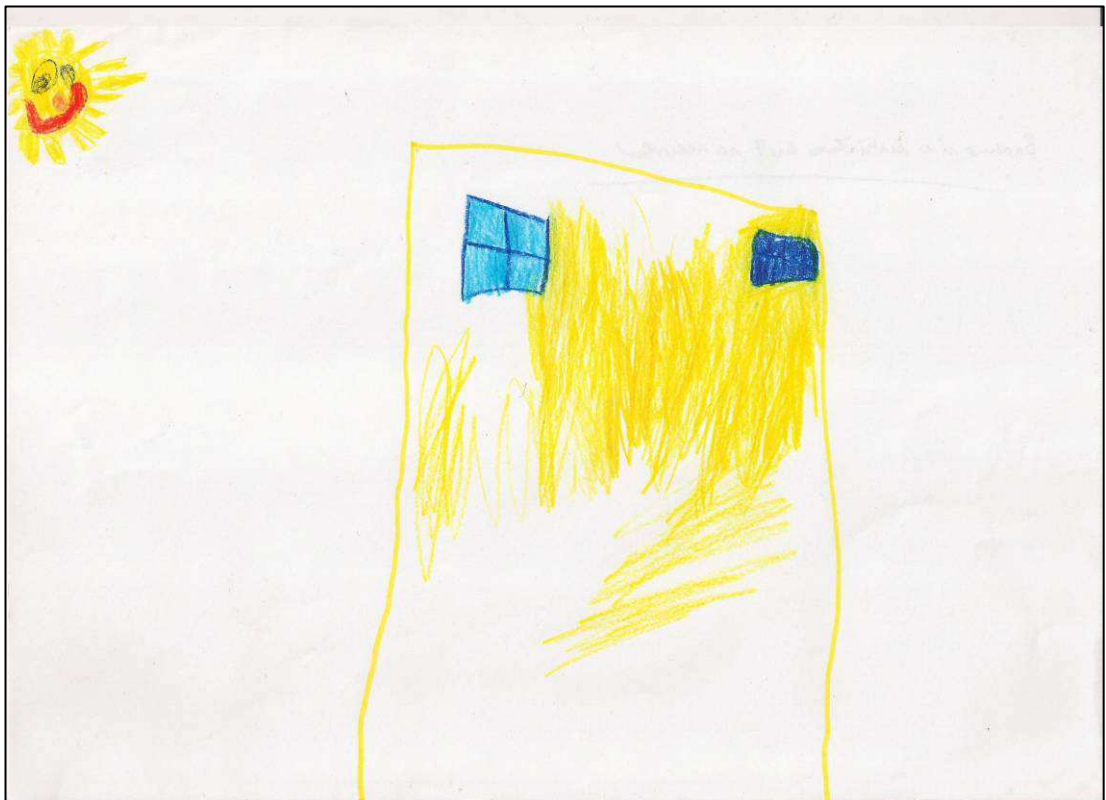
„Návštěva v ZOO“ (5 let)

„Jdu k babičce na procházku.“ (6 let)

„Procházka po louce“ (6 let)

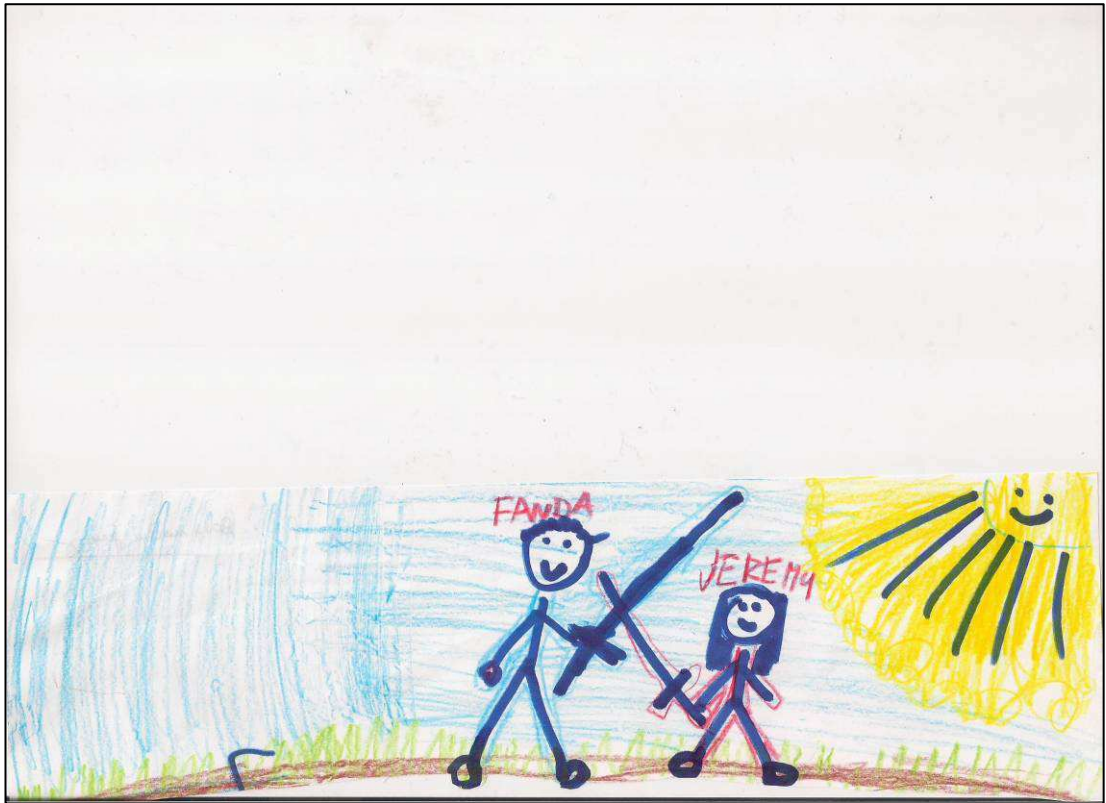
„Budeme si se sestříčkou hrát na schovku“ (4 roky)

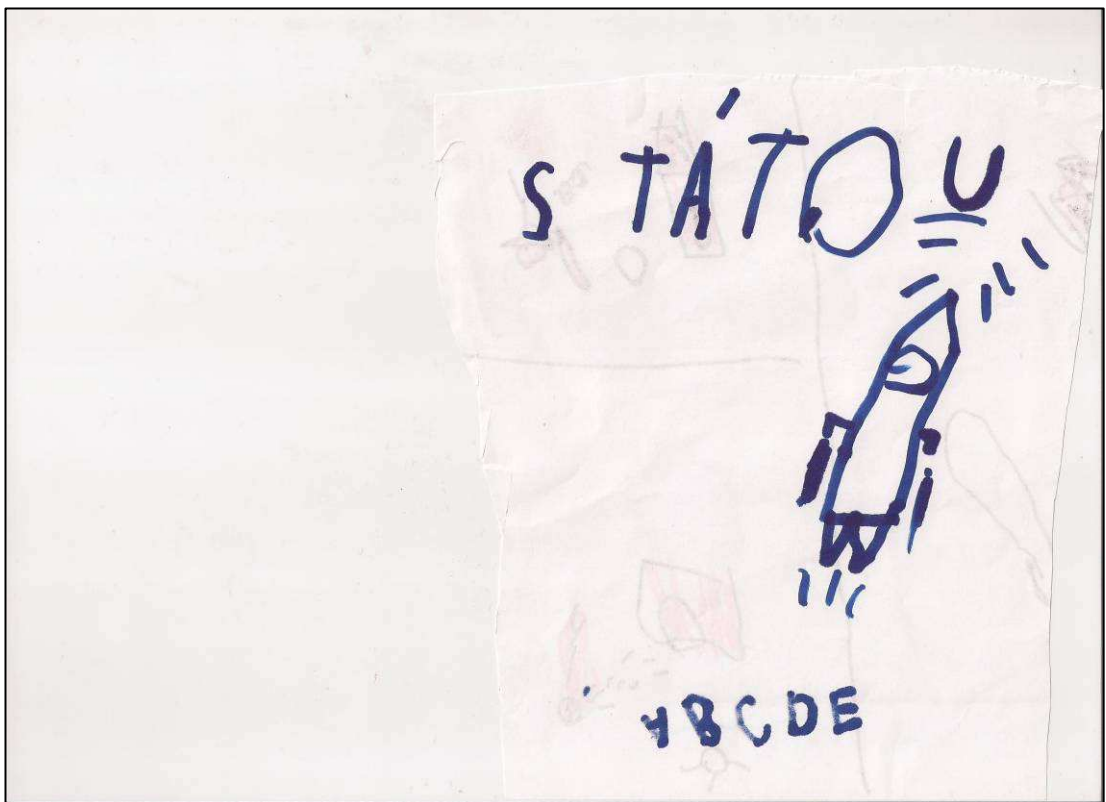
„Jak bruslím s mámou.“ (5 let)

„Hrajeme si na vojáky“ (5 let)

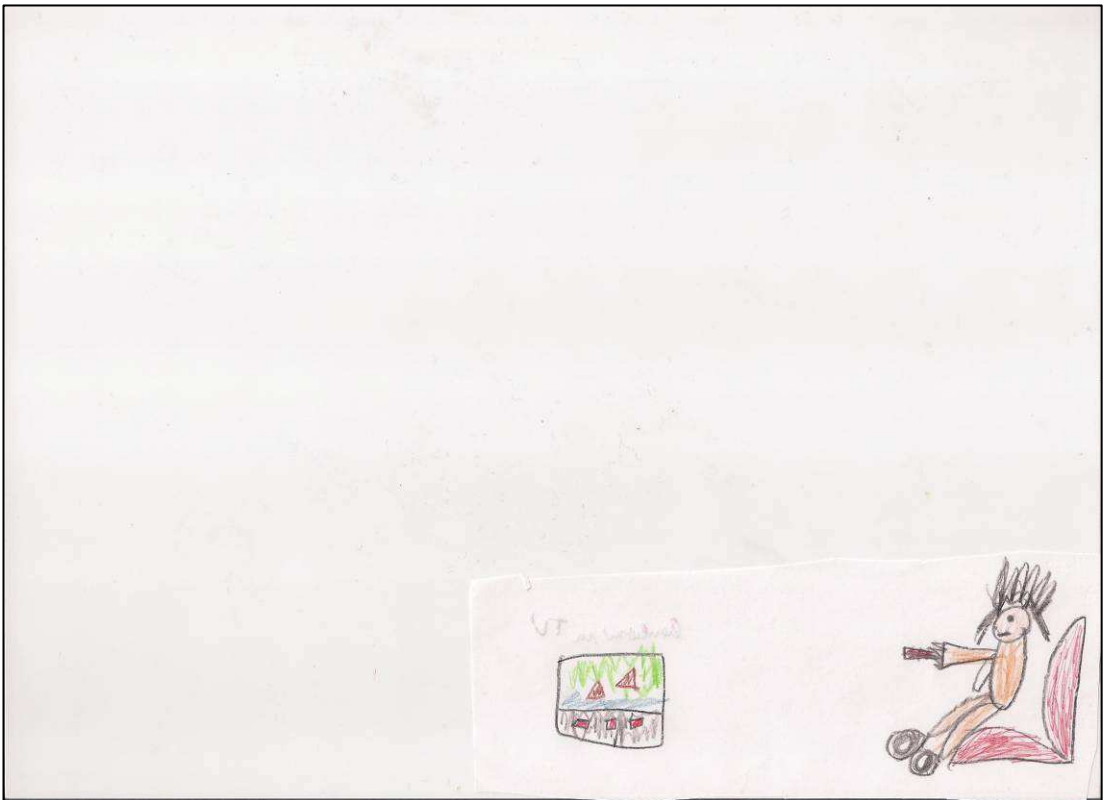
„Boj s mečem“ (6 let)

„Pouštím rakety s tátou.“ (4 roky)

„Na procházce“ (6 let)

„Koukám na TV.“ (6 let)

„Jezdím na bruslích s mámou.“ (4 roky)

„Pouštím s tátou draky.“ (5 let)

„Jak prší a já šplouchám do kaluže.“ (5 let)

„Závod s letadlami“ (5 let)

„Na hřišti u tety“ (6 let)

„Dívám se na televizi s popcornem.“ (6 let)

„S morčetem venku“ (4 roky)